

Organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur

Vägledning för förvaltare

RAPPORT 6686 • SEPTEMBER 2015

Organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur

Vägledning för förvaltare

NATURVÅRDSVERKET

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00, fax: 010-698 10 99

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6686-4

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2015

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2015

Omslagsfoto:

Grupp i motljus – fotograf okänd

Långfärdsskridskor – David Erixon

Rinnande vatten och tält – David Erixon

Förord

Målet med att skydda natur som reservat eller nationalpark är att långsiktigt värna och vårda särskilt värdefulla områden. Skyddet ska också säkra möjligheten till fina naturupplevelser – idag och i framtiden. Flera aktörer som ideella organisationer, skolor och turismföretag arrangerar och erbjuder vistelser och aktiviteter i och i anlutning till skyddade natur. Skyddade områden som också är attraktiva för friluftsliv, turism- och besöksnäring bidrar till lokal utveckling genom möjligheten för lokala entreprenörer att erbjuda sina tjänster.

Naturvårdsverket har tagit fram en vägledning om organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur för att skapa förutsättningar för ett mer hållbart friluftsliv. Den riktar främst till förvaltare av skyddade områden men även till berörda aktörer. Med stöd av vägledningen kan förvaltaren ge organisationer, naturturismföretag, utbildare och andra intresserade enhetlig information. Det bidrar till att aktörerna får en tydligare bild av vad som förväntas av verksamheter som bedrivs i skyddade områden och betydelsen av att arrangemangen som erbjuds anpassas utifrån områdets förutsättningar. Förvaltaren får i sin tur genom dialog och samverkan med aktörerna en tydligare uppfattning om var, när och hur organiserade verksamheter planeras och genomförs och kan då styra och begränsa både omfattning och inriktning beroende på skyddets syfte och områdets känslighet.

I det inledande arbetet med vägledningen samlades synpunkter från berörda parter via två separata work shops, en för förvaltare och en för olika aktörer och näringsidkare. Dessa har legat till grund vid utformandet av vägledningens inriktning och innehåll. En referensgrupp som representerat aktörer och myndigheter inom förvaltning, friluftsliv, rennäring och besöksnäring har följt arbetet och lämnat värdefulla synpunkter på vägledningen under arbetets gång. Havs- och vattenmyndigheten har också varit en viktig samarbetspartner i utformandet av innehållet i vägledningen.

Naturvårdsverket vill tacka alla som bidragit i arbetet. Vi hoppas att vägledningen bidrar till ett mer hållbart friluftsliv och att ideella organisationer, skolor och turismföretag kan erbjuda flera möjligheter till vistelser och aktiviteter i och i anslutning till skyddad natur.

Stockholm 20150901

Anna Helena Lindahl

Biträdande avdelningschef Genomförandeavdelningen Naturvårdsverket

Innehåll

FÖRORD		3
SAMMANFATTNING		7
SUMMARY	9	
1	INLEDNING	11
2	MÅL OCH SYFTE	13
DEL 1	Friluftsliv, organiserad verksamhet, lagar och styrande dokument	15
3	FRILUFTSLIV OCH SKYDDAD NATUR	16
3.1	Friluftslivets utveckling och mål	16
3.2	Uppdrag skyddad natur	18
3.3	Efterfrågan på friluftsliv	20
3.4	Organiserat friluftsliv	22
3.5	Ansvar för den som organiserar	24
4	LAGAR OCH STYRANDE DOKUMENT	27
4.1	Miljöbalken	28
4.2	Föreskrifter – skyddade områden	31
DEL 2	Förvaltning för organiserat friluftsliv	35
5	FÖRVALTA FÖR HÅLLBARHET	36
5.1	Hållbarhet från fall till fall	37
5.2	Vad besökare efterfrågar	39
5.3	Zonering som planeringsverktyg	42
5.4	Varumärket Sveriges nationalparker	43
DEL 3	Arbetsgång – organiserat friluftsliv och naturturism	45
6	STRUKTURERAD DIALOG	46
6.1	Dialog om organiserat friluftsliv	46
6.2	Samverkansråd för organiserat friluftsliv	49
6.3	Struktur på dialogen	52
7	VERKSAMHETENS PÅVERKAN OCH BEHOV AV ÅTGÄRDER	56
7.1	Aktiviteter, ansvar och åtgärder	56
8	KÄLLFÖRTECKNING	65
9	BILAGOR	71
9.1	Västerbottens läns urvalskriterier för klassning av naturreservat	71

9.2	Lagstiftning – en översikt	73
9.3	Exempel på kvalitetssäkringssystem för naturturistföretag	77
9.4	Mall/Underlag för dialog om organiserad friluftsjaktivitet	78
9.5	Samarbete - Varumärke och NP webb.	79
9.6	Friluftslivsmål och miljömål	87

Sammanfattning

Att vara ute i naturen har stor betydelse för många människor. I Sverige har vi alla fri tillgång till naturen dels genom allemansrätten men också via ett nätverk av skyddade områden. Friluftslivet är ett medel för ökat välbefinnande och ökad miljömedvetenhet. Det är också en källa till sysselsättning via besöksnäringen. Intresset för vistelser i naturen och nya friluftaktiviteter skapar förutsättningar för de som organiserar arrangemang liksom för de som hyr ut eller säljer utrustning till friluftsutövare. Ett ökat friluftsliv är positivt i många avseenden, men det kan samtidigt öka trycket på skyddsvärd natur. Många aktörer bidrar idag till att utveckla friluftslivet. Det finns i miljömålen och friluftslivsmålen bland annat skrivningar om att värna och bibehålla värden för friluftslivet, och att friluftslivet är till för alla.

Denna vägledning har tagits fram för att möta en växande efterfrågan på organiserade friluftslivs- och naturturismaktiviteter inom naturskyddade områden. Vägledningen riktar sig i första hand till reservatsbildare och förvaltare av skyddad natur. Organisationer och näringsidkare som organiserar friluftslivsarrangemang kan ha nytta av vissa delar. I vägledningen beskrivs metoder och arbetssätt för samarbete mellan förvaltare och organisatör. Den informerar om friluftsliv och ger förvaltaren verktyg för att på längre sikt hantera ett ökat besöksstryck i skyddade områden från organiserade grupper. Vägledningen ger bland annat exempel på hållpunkter användbara i bedömningen av specifika arrangemang. Bedömningspunkterna utgår från hållbarhetskriterierna i europeisk Agenda 21 för Hållbar turism och från den lagstiftning som reglerar naturskydd och organiserad verksamhet i skyddad natur. Vägledningen uppmanar till dialog mellan organisatör och förvaltare vid planering av organiserad friluftslivs- och naturturismverksamhet. Det betonas att det i första hand är den som är verksamhetsutövare som är skyldig att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller motverka skada på människor eller natur- och kulturmiljön.

Friluftslivet utvecklas snabbt och i olika riktningar. Exempel är äventyrsbaserat friluftsliv som använder naturen som en global friluftslivsarena och sportifiering som downhill cykling. En annan trend är kommersialisering av friluftslivet med nya material, ny teknik, utrustning som leder till nya aktiviteter, turismarrangemang och målgrupper. Samtidigt finns efterfrågan på upplevelser i opåverkad miljö med höga natur- och kulturvärden. Det skyddade området fyller en bevarandefunktion samtidigt som det är en tillgång för människor som vill uppleva skyddsvärd natur. För ett hållbart brukande av upplevelsevärdena i ett skyddat område är det viktigt att det finns bra information samt möjligheter till erfarenhetsutbyte om förutsättningarna att bedriva friluftsliv och naturturism. Det är viktigt att planera och genomföra förvaltningen av skyddade områden så att både enskilda friluftsutövare och organiserade grupper får positiva naturupplevelser under sin vistelse i skyddade områden.

Genom organiserade friluftsliv- och naturturismarrangemang kan allt fler få möjlighet att uppleva naturområden på ett tryggt och säkert sätt. Det innebär också att människor som inte har stor erfarenhet av friluftsliv eller av att vistas i naturen, ges möjlighet att uppleva naturen och kulturen i landets mest värdefulla naturområden. Att det skapas en dialog mellan förvaltare och de aktörer som erbjuder arrangemang i skyddade områden skapar i sin tur förutsättningar för att organisatörer kan vara en del i skötsel av naturområdet och delaktig i spridning av information om skyddade områden. Naturturism och organiserad friluftslivsverksamhet ökar möjligheterna för att förstå syftet med naturskydd och arbetet med att bevara biologisk mångfald. Samverkan mellan aktörer bör formaliseras med regelbundna möten. Målet bör vara en gemensam bild av i vilken omfattning och i vilka områden organiserad verksamhet kan och bör bedrivas. Samverkansråd är en möjlig form för sådan dialog.

Summary

Spending time in the great outdoors is something that is important to many people. In Sweden, everyone has access to nature, both through the Swedish Right of Public Access (*Allemansrätten*) and via a network of protected areas. Outdoor recreation is a tool for well-being and greater environmental awareness. It is also a source of employment through the tourism industry. The level of interest in visiting natural environments and new outdoor recreation activities are creating the necessary preconditions for people organising events, and also for people hiring out or selling equipment to people participating in outdoor recreation. An increase in outdoor recreation is positive in many ways, but it can also put more pressure on valuable natural environments. Many stakeholders are now contributing to the development of outdoor recreation. The environmental objectives and outdoor recreation goals include provisions to safeguard and maintain values for outdoor recreation, and regarding the fact that outdoor recreation exists for everyone.

These guidelines have been drawn up in order to meet growing demand for organised outdoor recreation and nature tourism activities in nature conservation areas. The guidelines are primarily aimed at people who establish reserves and the administrators of protected natural environments. Organisations and businesses organising outdoor recreation events may find certain sections beneficial. The guidelines describe methods and ways of working for cooperation between administrative bodies and organisers. The guidelines provide information concerning outdoor recreation and give administrative bodies a tool for managing increases in visitor pressure in the form of organised groups in protected areas in the longer term. Amongst other things, the guidelines give examples of starting points for use in the assessment of specific events. The assessment points are based on the sustainability criteria in European Agenda 21 for sustainable tourism and on the legislation regulating nature conservation and organised activities in protected natural environments. The guidelines encourage dialogue between organisers and administrative bodies in connection with the planning of organised outdoor recreation and nature tourism activities. Emphasis is placed on the fact that it is primarily the operator who is obliged to implement any necessary measures in order to eliminate or reduce the harm caused to other people or natural and cultural environments.

Outdoor recreation is developing rapidly and in different directions. One example is adventure-based outdoor recreation, which uses nature as a global arena for outdoor recreation and ‘sportification’, such as downhill mountain biking. Another trend is the commercialisation of outdoor recreation involving new materials and new technology and equipment, which is leading to new activities and target groups. At the same time, there is also demand for experiences in pristine environments with a high natural and cultural value. Protected areas perform a conservation function while at the same time being an asset to people wishing to experience nature worthy of conservation. In

order to allow the sustainable utilisation of experience values in protected areas, it is important that good information is available, in addition to the potential to exchange experiences concerning the preconditions necessary for outdoor recreation and nature tourism. It is important to plan and implement the administration of protected areas in such a way that both individuals involved in outdoor recreation and organised groups have positive natural experiences during their stay in a protected area.

Organised outdoor recreation and nature tourism events can give more and more people the opportunity to experience natural areas in a safe and secure manner. This also means that people with little experience of outdoor recreation or visiting the great outdoors are given the opportunity to experience nature in the county's most valuable natural areas. The creation of a dialogue between administrative bodies and the stakeholders responsible for organising events in protected areas in turn creates the necessary preconditions for organisers to be involved in management of natural areas and to participate in the dissemination of information relating to protected areas. Nature tourism and organised outdoor recreation activities increase the potential to understand the aim of nature conservation and the work relating to the conservation of biodiversity. Cooperation between stakeholders should be formalised in the form of regular meetings. The ultimate aim should be a shared view of the scope and the areas in which organised activities can and should take place. A cooperation council represents one possible form for such a dialogue.

1 Inledning

Naturresevat och nationalparker är områden som har stor betydelse för många människors möjlighet till upplevelser och naturvistelser. Ur ett nationellt perspektiv kan man se det som att skyddad natur gynnar friluftslivet och naturturismen. Friluftslivet kan vara ett mål i sig, men också ett slags medel för att uppnå ökat välbefinnande, ökad miljömedvetenhet och ökad sysselsättning via turism. Intresset för vistelser i naturen och nya friluftaktiviteter skapar förutsättningar för de som organiserar friluftsliv- och naturturismaktiviteter.

Allt fler kan förväntas besöka svensk natur och skyddade områden. När Svensk Turism¹ målar upp sin vision om att fördubbla omsättningen från besöksnäringen fram till 2020 är den svenska naturen en viktig förutsättning för att nå målet. En ökad efterfrågan på naturupplevelser erbjuder möjligheter men innebär också utmaningar. Möjligheterna ligger i linje med regeringens friluftspolitiska proposition ”Framtidens friluftsliv”² med mål om att få fler människor att vistas i naturen. Bättre folkhälsa samt en större förståelse för natur och miljö hör till vinsterna med en sådan utveckling. Dessutom uttrycker friluftspolitiken att friluftsliv, natur- och kulturturism är en viktig del i regional utveckling. Natur- och kulturturism och friluftsliv kan ge underlag för ökad sysselsättning och bidra till den lokala ekonomin. Till utmaningarna hör ökat slitage och konflikter mellan olika friluftsutövare och turismaktörer.

Friluftspolitiken pekar vidare på de skyddade områdenas betydelse för utövandet av friluftsliv liksom på det organiserade friluftslivets betydelse för de som inte har så stor erfarenhet av att vistas i naturen. De upplevelser som erbjuds bör kännetecknas av hållbarhet, kvalitet, värdeskapande, tillgänglighet och säkerhet. Kommersiell naturturism utgör en mindre del av det organiserade friluftslivsutövandet, men kan bidra till hög kvalitet på naturupplevelser. Den kan också bidra till att profilera ett område genom att lyfta fram dess upplevelse- och naturvärden.

Naturvårdsverket är central förvaltningsmyndighet på miljöområdet och ska främja hållbar utveckling med utgångspunkt i de av riksdagen fastställda miljökvalitetsmålen. Naturvårdsverket har det centrala ansvaret för områdeskyddet och en samordnande roll i nationellt friluftslivsarbete. Myndigheten ska verka för att förutsättningarna för friluftslivet bevaras och utvecklas samt främja en hållbar utveckling med utgångspunkt i den ekologiska dimensionen. Riksantikvarieämbetet har det centrala ansvaret i fråga om kulturmiljö och kulturresevat, Skogsstyrelsen det centrala ansvaret för skogliga biotopskyddsområden och Havs- och vattenmyndigheten det centrala ansvaret för områdeskydd som syftar till bevarandet av vattenmiljöer.

¹ www.visita.se/svensk-turism

² *Framtidens friluftsliv*. Regeringens proposition 2009/10:238.

Med stöd av vägledningen har förvaltare möjlighet att ge organisationer, naturturismföretag, utbildare och andra intresserade enhetlig information och bemötande. Det bidrar till att aktörer får en tydligare bild av vad som förväntas av verksamheter som bedrivs i skyddade områden. Förvaltare får genom samverkan med aktörerna en tydligare uppfattning om var, när och hur organiserade verksamheter planeras och genomförs. Det gör det i sin tur möjligt att anpassa de arrangemangen som erbjuds till områdets förutsättningar, gällande föreskrifter och lagstiftning.

2 Mål och syfte

Denna vägledning riktar sig i första hand till förvaltare och reservatsbildare av skyddad natur. Organisationer och näringsidkare som organiserar friluftsrangemang och naturturism kan ha nytta av vissa delar. Vägledningen visar på metoder och arbetsätt för att tydliggöra, styra, kontrollera och följa upp organiserade friluftsliv- och naturturismverksamheter inom skyddade områden.

Vägledningen beskriver en möjlig samarbetsprocess mellan förvaltare och organisatör och vill tydliggöra de steg som varje organisatör bör gå igenom för att säkra hållbarheten i vistelsen och erbjuda säkra upplevelser med hög kvalitet. Vägledningen och föreslaget samarbete med förvaltare fråntar inte organisatören ansvaret att kontakta markägare, fiskerättsägare och innehavare av annan rätt såsom exempelvis företrädare för rennärningen.

Målet är att vägledningen ska bidra till:

- Att förvaltare får ett verktyg för att bedöma och vägleda organiserad friluftsliv- och turismverksamhet i skyddade områden.
- Att skapa förutsättningar för näringsidkare att långsiktigt planera, marknadsföra och bedriva en hållbar verksamhet i skyddade områden.
- Att dialog blir ett verktyg för arrangör och förvaltare i samband med planering och genomförande av organiserad friluftslivverksamhet i skyddade områden.

DEL 1

Friluftsliv, organiserad verksamhet, lagar och styrande dokument

3 Friluftsliv och skyddad natur

Friluftslivets, natur- och kulturturismens betydelse för livskvalitet och regional utveckling uppmärksammas alltmer.³ Attraktiv natur- och kulturmiljö är viktiga resurser för utvecklingen.⁴ Nationalparker, natur- och kulturresevat kan bidra till landsbygdsutveckling i såväl glesbygd som tätortsnära landsbygd. Det finns idag gott om exempel på att natur- och kulturvärden gynnar det lokala näringslivet när värdefull natur- och kulturmiljön blir attraktioner för friluftsliv och besöksnäring.⁵

3.1 Friluftslivets utveckling och mål

Allemansrätten är grunden för friluftslivet enligt nedanstående definition. I allemansrätten ingår inte jakt, fiske och att färdas med motorfordon, dessa aktiviteter kan utgöra en gråzon vilket gör det svårare att avgöra vad som är friluftsliv eller inte. Tillsammans med aktivitetens syfte är det dess bidrag till rekreation och hälsa och platsen för utförandet som avgör om aktiviteten kan klassas som friluftsliv och/eller som turism. Det är helt enkelt sammanhanget i vilket aktiviteterna genomförs som avgör om dessa ska betraktas som friluftsliv eller naturturism.

Definitionen för friluftsliv lyder:

“Vistelse utomhus i natur- och kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling.”^{6,7}

Förslag till definition av naturturism (ETOUR):

”Naturturism omfattar människors aktiviteter när de vistas i naturområden utanför sin vanliga omgivning.”^{8,9}

Friluftslivet bidrar till god hälsa, naturförståelse och regional utveckling. Myndigheter, kommuner, ideella organisationer, näringsliv och markägare bidrar till att skapa förutsättningar för att människor kan utöva friluftsliv. I propositionen beskriver regeringen det övergripande målet:¹⁰

”Målet för friluftslivspolitikerna är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö.”

³ Report 2014:1. The supply of nature-based tourism in Sweden.

⁴ Rapport 2015:21. Positiva effekter av medel till kulturmiljövård.

⁵ Framtidens friluftsliv. Regeringens proposition 20091710:238.

⁶ Förordning (2003:133).

⁷ Naturvårdsverket Rapport 6480 ISBN 978-91-620-6480-8 Uppföljning av friluftsliv.

⁸ ETOUR R 2009:23 *Turism i natur*.

⁹ TVV. Info 017-2006. *Turismens begreppsnyckel*.

¹⁰ Framtidens friluftsliv. Regeringens proposition 20091710:238.

Figur 1. Friluftspolitikens tio mål. Friluftslivspolitikerna är breda och innehåller mål såväl tillväxt som folkhälsa, samverkan, forskning, skyddade områden och tillgänglighet.

3.1.1 Friluftsliv i olika former

Att vara ute i naturen har stor betydelse för många människor. I Sverige har vi alla tillgång till naturen enligt allemansrätten, men också via skyddade områden. Friluftslivet bidrar till en kroppslig och andlig hälsa samt till rekreation. Friluftslivet kan vara ett mål i sig, men är också ett slags medel för att öka välbefinnande, ökad miljömedvetenhet och ökad sysselsättning via besöksnäringen. Friluftsliv och turism spänner över många aktiviteter och politikområden.

Friluftformer

Friluftsliv och naturturism utvecklas kontinuerligt. Friluftsutövandet speglar samhällsutvecklingen i stort där ny teknik, nya aktiviteter, sportifiering och kommersialisering i ett mångkulturellt och högrörigt samhälle påverkar och medför ett brett spektrum av aktiviteter och miljöer för friluftsliv.¹¹ Exempel är:

- Friluftsliv på annan ort än hemorten – turism, fritidshus, mobilitet
- Friluftsliv med inriktning mot fysisk träning – joggning, stavgång
- Relativt kulturpräglade landskap – kulturintresse/kulturturism
- Friluftsliv med inslag av traditionellt försörjningsnära aktiviteter – jakt och fiske
- Friluftsliv som pedagogisk metod i skolverksamhet – utomhuspedagogik och idrott
- Friluftsliv som del i naturvårdsintresse och förvaltning – naturvägledning, naturguidning
- Friluftsliv med tydligt kommersiella förtecken – äventyrssporter, naturturism
- Friluftsliv med tydliga prestations- och tävlingsförtecken – idrott, sport, multisport.

Källa: Klas Sandell 20140613

¹¹ Anförande Klas Sandell 20140613, se vidare Emmelin m.fl 2010.

Aktiviteter som erbjuder fysisk aktivitet och avkoppling bidrar till god hälsa, välbefinnande och social gemenskap. Att det finns ideella organisationer, skolor och turismföretag som erbjuder vistelser och aktiviteter i naturmiljöer med erfarna ledare som kan förmedla information om växter, djur och kultur i området skapar ett mervärde. De erbjuder också trygghet under vistelsen för besökaren. Att ledaren kan ge tydlig information om vad som erbjuds i området och vilka krav som ställs på besökaren – fysiskt, hänsyns- och utrustningsmässigt – är viktigt för att upplevelsen ska bli positiv. En organisatör/ verksamhetsutövare har skyldighet att känna till vilka föreskrifter som gäller när man organiserar arrangemang i skyddad natur (läs mer kap 4.1).

3.2 Uppdrag skyddad natur

Den svenska naturen är en av våra viktigaste attraktioner. Den är även en viktig förutsättning för att kunna nå målen i regeringens friluftspolitisk proposition ”Framtidens friluftsliv”¹² om att få fler människor att vistas i naturen. Förutom individens behållning av naturvistelsen kan besöket i naturen ge en större förståelse för natur- och miljövård. Natur- och kulturlandskapet kan bidra till att skapa goda förutsättningar för att människor ska kunna vara regelbundet fysiskt aktiva. Dessutom ser regeringen friluftsliv och natur- och kulturturism som en viktig del i regional utveckling. Naturturismföretagen omsätter minst 3,6 miljarder kronor årligen (2014).¹³

Naturskydd handlar inte bara om att värna värdefull natur utan också om att vårda och att visa den. Det är intentionerna i regeringens skrivelse ”En samlad naturvårdspolitik”¹⁴ som i sin tur har resulterat i Naturvårdsverkets program ”Värna-Vårda-Visa”¹⁵ som syftar till en bättre förvaltning och användning av skyddade områden. Regeringen menar att:

”Många områden som skyddas och har skyddats har även friluftsliv som bevarandesyfte. Grundsynen är att områden som skyddas är till för såväl naturens egna invånare som för svenska folket. Områdena bör användas för upplevelser, rekreation, i turistsyfte m.m. givet att detta nyttjande rymms inom de ramar som bevarandemålen sätter.”

Regeringen skriver vidare att staten bör ha ett ansvar för att på olika sätt underlätta och stimulera en ökad naturturism, såväl i skyddade områden som i naturen generellt. Bland annat genom att förvaltningen av skyddade områden underlättar en ökad användning av områdena för upplevelser, friluftsliv,

¹² Framtidens friluftsliv. Regeringens proposition 2009/1710:238.

¹³ ETOUR Report 2014:1. *The supply of naturebased tourism in Sweden.*

¹⁴ *En samlad naturvårdspolitik.* Regeringens skrivelse 2001/02:173.

¹⁵ Naturvårdsverket (2004) Rapport 5410 *Värna, Vårda, Visa – ett program för bättningsförvaltning och nyttjande av naturkyddade områden 2005-2015.*

naturturism.^{16, 17} Om länsstyrelse eller kommun anser att ett mark- eller vattenområde har särskild betydelse för friluftsliv kan man välja att förklara det som naturreservat. Biotopskyddsområden, naturreservat och nationalparker är områden som har ett långsiktigt och omfattande skydd av naturmiljöer och inom vilka det finns möjlighet att vid behov reglera friluftslivsverksamhet.

3.2.1 Myndigheternas roller

Att skydda och förvalta värdefulla naturområden är en viktig del i Sveriges arbete för att nå uppsatta mål för biologisk mångfald, friluftsliv och naturturism. Nationalparker har nationellt och internationellt hög status och höga natur- och upplevelsevärden som ställer höga krav på förvaltning och funktion. Naturreservat är den skyddsform som omfattar störst areal i Sverige och har stor variation i både syftet och i storlek. Områden kan skyddas som naturreservat i syfte att:¹⁸

- Biologisk mångfald,
- vårda och bevara värdefulla naturmiljöer, eller
- tillgodose behov av områden för friluftsliv.

Naturvårdsverket har en samordnande roll när friluftspolitiken ska genomföras. Myndigheten ska verka för att förutsättningarna för friluftslivet bevaras och utvecklas.¹⁹ Naturvårdsverket ansvarar dessutom för genomförandet och uppföljningen av fem av de tio friluftslivsmålen. Dessutom en rad insatser kopplade till övriga mål (läs mer 9.6). Naturvårdsverket ska också främja en hållbar utveckling med utgångspunkt i den ekologiska dimensionen. Här ingår att ta hänsyn till värdet av en levande landsbygd med hållbart nyttjande och naturbaserad näringsverksamhet. Även betydelsen av människors och djurs markanvändning för den biologiska mångfalden inkluderas. Naturvårdsverket har det centrala ansvaret för områdesskyddet.

Boverket, Folkhälsomyndigheten, Skogsstyrelsen och Tillväxtverket ansvarar för enskilda friluftsmål (läs mer 3.1). Länsstyrelserna har en regional samordningsroll och har i uppdrag att stötta kommunerna i deras friluftslivsarbete. Riksantikvarieämbetet har det centrala ansvaret i fråga om kulturresevat, Skogsstyrelsen det centrala ansvaret för skogliga biotopskyddsområden²⁰ och Havs- och vattenmyndigheten det centrala ansvaret för vattenskyddsområden och det centrala vägledningsansvaret för områdesskydd som syftar till bevarandet av havs- eller vattenmiljöer eller grundvatten.

¹⁶ ETOUR Report 2014:1. *The supply of nature-based tourism in Sweden.*

¹⁷ Naturvårdsverket (2005). Rapport 5504. *Skyddad natur – en motor för regional och lokal utveckling.*

¹⁸ Miljöbalken 7 kap 4§.

¹⁹ *Mål för friluftspolitiken.* Regeringens skrivelse 2012/13:51.

²⁰ 6 §. Förordning (2011:629) områdesskydd.

Länsstyrelsen ansvarar för områdesskyddet i länet. Kommunen ansvarar dock för det områdesskydd som den har beslutat om.²¹ Länsstyrelserna har också i uppdrag att stötta kommunerna i deras friluftsarbete.

3.2.2 Förvaltarens roll

Länsstyrelsen eller en kommun är förvaltare av statliga respektive kommunala reservat om inte förvaltningen överlåts till en annan aktör. Några exempel på skyddade områden där förvaltningen är organiserad på annat sätt är Tyrestastiftelsen, Kosterhavsdelegation och Laponiatjouttjudus.²²

Förvaltarens roll är att förvalta och sköta skyddade natur områden enligt fastställda beslut och skötselplaner. Förvaltningen av skyddade områden bör planeras och utföras så att både enskilda friluftsutövare och grupper får positiva naturupplevelser under sin vistelse. Det förutsätter att förvaltaren har god kunskap om områdets biologiska och kulturella värden liksom om besökarens förväntningar och önskemål. Fastighetsförvaltning och tillsyn enligt miljöbalken ingår inte som arbetsuppgifter i uppdraget att vara förvaltare av det skyddade området.

3.3 Efterfrågan på friluftsliv

Som förvaltare av ett skyddat område är det viktigt att vara medveten om vilken betydelse vistelser i naturen har, hur friluftslivet utvecklas och vad inhemska och utländska besökare efterfrågar.

3.3.1 Efterfrågan på friluftsliv

Traditionellt sett bedrivs friluftsliv utifrån de förutsättningar som ges i olika naturtyper. Förväntningarna inför en vistelse i ett naturområde skiljer sig mellan människor beroende på vilka erfarenheter man har, i vilken skede i livet man är, var man kommer ifrån osv. Vad man vill göra kan variera utifrån den uppfattning man har om området man besöker. Friluftsutövarna och aktiviteter som bedrivs är många. Olika upplevelser efterfrågas inom olika typer av miljöer.²³ Exempelvis har havs-, kust- och skärgårdslandskapet stora värden för friluftsliv och turism. Drygt fyra miljoner människor vistades i skärgården under år 2010.²⁴

Besöksnäringen växer räknat såväl till ökad omsättning som till antalet arbetstillfällen och turismen är idag en basindustri i många svenska kommuner. Fördelningen av antalet besökare i landet speglar till stor del befolkningens koncentration till kusten. Stockholms- och Göteborgsregionerna har till exempel särskilt många besökare och även Östersjöregionen står enligt flera

²¹ 6§. Förordning (2011:629) områdesskydd.

²² 21§. Förordningen (2011:629) områdesskydd.

²³ Protected attractions, Stockholm University 2009.

²⁴ <https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/havsplanering/havsplanering-i-sverige/havsplanering---nulage-2014.html>

rapporter inför en stor potentiell utveckling av besöksnäringen. Efterfrågan på friluftslivupplevelser innehåller allt från specifika natur- och kulturupplevelser till upplevelser där samvaro med familj eller vänner är i centrum. Efterfrågan beror naturligtvis också på syftet med naturvistelsen. Handlar det om en dagstur nära hemmet eller handlar det om en planerad semestertur? Det blir allt vanligare med fler kortare resor över tre till fyra dagar och mer ovanligt med resor över en vecka och längre.²⁵

Det finns ett stort intresse för enklare äventyr i spektakulära natur- och kulturmiljöer. Fler och fler lockas av olika typer av aktiviteter som skidåkning, hundspannsturer, paddling och fiske som kan utövas i landskapet.²⁶ Naturen betraktas mer som en arena för fysisk aktivitet och utmaningar som ska övervinnas.²⁷ Det medför att nya områden blir intressanta ur ett friluftsperspektiv medan andra områden förblir mindre besökta.

Områden där det finns tillgång till opåverkad natur och där man kan utöva aktiviteter fritt är också mycket attraktivt, inte minst för utländska besökare. Sveriges talrika vatten och långa kuststräcka i kombination med allemansrätten och strandskyddet ger unika möjligheter till friluftsliv.

För utländska besökare har vistelsen ofta flera syften, man vill gärna ta del av naturupplevelser men också veta mer om svensk historia och kultur på samma gång som man har en önskan om personlig utveckling. För utländska besökare är det vandring, fiske, cykling, skidåkning samt skärgårds- och kustaktiviteter som efterfrågas mest. Det finns också en ökad efterfrågan på enklare äventyrsupplevelser där aktiviteter under vinter och i fjällområdena är mer efterfrågade.

Bland inhemska besökare och närboende är en kombination av plats och aktivitet av betydelse när man väljer resmål.²⁸ Man gör kortare resor som erbjuds i ett paket med boende, mat och naturaktivitet som paddling, cykling eller skidåkning i ett speciellt område. Där förväntas man bli introducerad och ta del av naturen och kulturen genom aktiviteter och mat.²⁹

Besökare som efterfrågar naturupplevelser i miljöer med höga natur- och upplevelsevärden eller områden med vildmarkskaraktär medför oftast ett intresse av skyddade områden.³⁰ Dessa har ofta god kunskap om naturen och är medvetna om miljön.³¹ Många besökare förknippar ofta skyddade områden med naturmiljöer av vildmarkskaraktär. Vistelserna där förknippas inte sällan med fysiska utmaningar med inslag av riskmoment där besökaren sätts på prov både fysiskt och mentalt. Andra söker fridfullhet, frihetskänsla och självförverkligande medan andra prioriterar hälsa och välbefinnande där tydliga vägvisare och god service är viktigt.³² Tydlig information om karaktären på de

²⁵ ETOUR Report 2010:26. *Svensk naturturism för den internationella marknaden.*

²⁶ ETOUR Report 2014:1 *The supply of nature-based tourism in Sweden.*

²⁷ Liber 2002. *Friluftslivets pedagogik.*

²⁸ ETOUR Report 2010:26 *Svensk naturturism för den internationella marknaden.*

²⁹ ETOUR Report 2010:26 *Svensk naturturism för den internationella marknaden.*

³⁰ Stockholms University 2009. *Protected attractions.*

³¹ ETOUR 2010:2. *Svensk naturturism för den internationella marknaden.*

³² Stockholm University 2009. *Protected attractions.*

olika skyddade områden är en viktig förutsättning för att besökaren ska få en positiv upplevelse. Det gör det möjligt för besökaren att välja typ av område utifrån de upplevelser man önskar. Ett exempel på att natur- och områdes-skydd ökar attraktionen och upplevelsevärde för friluftslivet är områden med tydlig förvaltning och omfattande restriktioner för fiske. Såvitt fiske inte är helt förbjudet i dessa områden har det visat sig att besöksfrekvensen eller viljan att besöka området ökar hos sportfiskare och att man, då det är möjligt att välja, förlägger sitt fiske till områden med fångstbegränsningar.³³

Tabell 1. Motiv till friluftsliv. Källa: Marie Stenseke, Friluftsliv i förändring, Göteborgs universitet.

Friluftsmotiv	På vardagar (n=1655)	På helger (n=1652)	Längre ledigheter (n=1630)
Uppleva avkoppling	43,1%	58,1%	55,9%
Vara nära naturen	38,3%	56,6%	46,0%
Umgås med familjen	28,9%	42,7%	43,6%
Utöva fysisk aktivitet	68,0%	42,1%	33,8%
Umgås med vänner	16,0%	38,4%	30,2%
Ha kul	21,8%	38,3%	39,8%
Komma bort från arbetet	17,4%	25,7%	28,3%
Komma bort från hemmet	15,5%	19,6%	26,6%
Uppleva ensamhet	25,2%	17,3%	13,8%

3.4 Organiserat friluftsliv

När vi vistas i naturen gör vi gärna det tillsammans med andra. Fler och fler kommer allt mer sällan i kontakt med naturmiljöer i sin vardag eller via sina föräldrar eller far- och morföräldrar. Det är viktiga anledningar till att organiserade friluftsverksamheter har betydelse för många. Här ges förutsättningar att tillsammans med erfarna lärare/ledare/guider vistas i olika naturmiljöer och att prova på olika aktiviteter som paddling, klättring och skidåkning. Lustfyllda och utmanande upplevelser som annars kanske inte kommit ifråga för den enskilde.

Andra viktiga förutsättningar för att uppleva skyddad natur är att det finns tillgång till sådana naturområden i närheten där man bor, att det finns goda kommunikationer och tillgänglig information. Grunden är förstås att det finns väl förvaltade skyddade områden.³⁴ Det kan vara viktigt för en organisatör att genom dialog med förvaltaren få information om andra gruppernas närvaro i ett särskilt område, om besöksstryck från enskilda besökare och om särskilda friluftaktiviteter bedrivs på vissa platser i det skyddade området (läs mer kap 6.1).

³³ Paulrud, A. 2004. *Economic Valuation of Sport-fishing in Sweden*, Doctoral diss. SLU. Acta Universitatis agriculturae Suecia. Silvestria vol. 323. 2004.

³⁴ Klas Sandell, Ebba Lisberg Jenssen, Peter Fredman, Lars Emmelin 2010. *Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser*.

3.4.1 Olika organisationsformer

Det organiserade friluftslivet kan delas in i följande grupper:^{35, 36}

- Det icke organiserade (det enskilda, spontana, familjebaserat eller kompisgäng).
- Det ideellt/ideburet organiserade (Communities*, scouter, friluftsfrämjandet, klätterklubben).
- Det offentligt organiserade (friluftsstiftelser, skola, barnomsorg).
- Det kommersiellt organiserade (naturturism, entreprenörer och branschorganisationer).

* Communities/nätgemenskap är en mötesplats på internet för personer med gemensamma intressen. I detta fall kan intresset för olika friluftsaktiviteter som exempelvis klättring, långfärdsskridskor, geocaching vara det som förenar.

Friluftsutövandets former i praktiken – exempel:

- **En enskild friluftsutövare**, exempelvis en familj bestående av mormor, morfar, barnbarn, barn med respektive planerar och genomför en tur i ett skyddat område är exempel på icke organiserad verksamhet.
- **Ideell organiserad verksamhet** – föreningar som erbjuder medlemmar och i vissa sammanhang allmänheten att delta i planerade evenemang med förutbestämd färdplan. Friluftsliv som organiseras via ”communities”, kan se olika ut beroende på målgrupp, syfte och skapare. Vanligast är att en community ligger på en webbplats där man kan bli medlem och på så sätt skapa kontakt med fler personer med samma intresse. Det finns en rad communities med natur och friluftsliv som gemensam nämnare; stora och små, rikstäckande och lokala, antingen öppna för allmänheten eller slutna. En medlem kan ta initiativ till en aktivitet och föreslå en plats där medlemmar kan träffas för att dela sina gemensamma intressen med andra. Aktiviteterna kan exempelvis vara kiting, paddling, topp-tursåkning, långfärdsskridskor, fågel- eller viltskådning eller geocaching. Ansvaret för en sådan organiserad aktivitet har den som initierar aktiviteten (läs mer 4.1 och 7.1.1).
- **Offentligt organiserad verksamhet** en lärare, ledare för en organisation som planerar att genomföra en tur med deltagare enligt förutbestämd plan/färdväg/rutt (läs mer 4.1 och 7.1.1).
- **Kommersiell organiserad verksamhet** är exempelvis en fjällstation, ett hundspanssföretag eller en kanotutyrare som planerar en eller flera turer under en säsong i ett eller flera skyddade områden. Entreprenören förmedlar en tjänst som syftar till att i kommersiellt syfte tillföra ett upplevelsevärde till en aktivitet som äger rum i naturen (läs mer 4.1 och 7.1.1).

³⁵ Klas Sandell, Ebba Lisberg Jenssen, Peter Fredman, Lars Emmelin 2010. *Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser*.

³⁶ Naturvårdsverket. Rapport 5468. *Planering och förvaltning för friluftsliv*.

3.5 Ansvar för den som organiserar

Allemansrätten gäller för oss alla. Den har stor betydelse för våra möjligheter att vistas i naturen, inte bara för den enskilde utan också för organisationer och turistnäring. Organisationer och turistföretag kan dra nytta av allemansrätten i sin verksamhet. Enligt försiktighetsprincipen i miljöbalken har den som planerar och genomför en aktivitet skyldighet att ta hänsyn genom att ha god kunskap om natur, miljö, människors hälsa. Denne ska kunna redogöra för detta redan när man planerar ett arrangemang (läs mer kap 4.1.2, 7.1).

3.5.1 Ansvar och skyldighet

I skyddade områden kan allemansrätten vara begränsad. En organisatör (guide, lärare, ledare) av ett arrangemang i naturen ska ha kunskap om hur allemansrätten tillämpas och om de begränsningar som finns avseende gruppens vistelser för ett specifikt område. (läs mer 4.1.3, 4.2.1). I miljöbalken finns allmänna hänsynsregler (läs mer 4.1.1) som främst riktar sig till den som planerar och genomför ett arrangemang. Det innebär att verksamhetsutövaren:

- är skyldig att vidta åtgärder för att förhindra störning som kan uppstå på naturmiljön eller för andra utövare,
- ska ha kunskap om områdets naturvärden och vilka platser som är lämpliga att vistas på ur upplevelse- och säkerhetsperspektiv,
- ska förmedla detta till gruppens deltagare,
- ska tillämpa och förmedla de kunskaper som allemansrätten, miljöbalken och fiskelagen föreskriver,
- ska känna till och ta hänsyn till begränsningar som finns angivna i förskriften för området.

Även om allemansrätten inte omfattar fiske har alla rätt att fritt fiska med handredskap utmed kusterna och i våra största insjöar. Vätern, Vättern, Mälaren, Hjälmaran och Storsjön i Jämtland med vissa undantag. Det gäller såväl på enskilt som allmänt vatten. I övrigt finns det omfattande möjligheter att fiska på enskilt vatten i våra inlandsvatten genom att fiskerättsägare upplåter fiskevatten. Alla som fiskar eller organiserar kommersiella tjänster kopplade till fiskeaktivitet är skyldig att känna till och respektera de regler och förutsättningar som gäller antingen dessa lämnas i lagstiftning eller genom regler som fiskerättsägarna själva bestämmer (läs mer 4.1.4).³⁷

3.5.2 Kvalitet och säkerhet

Om en organisatör har ett eller flera kvalitetssäkringssystem betyder det att verksamheten uppfyller en rad krav och håller god kvalitet inom ramen för

³⁷ Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten. (2013) *Svenskt fritidsfiske och fisketurism 2020*.

märkningen/arna. Det finns en rad kvalitetssäkringssystem. Systemet kan vara en certifiering, en utbildningsnorm eller annan kvalitetsstämpel.

Märkningen kan innebära att verksamheten har guider utbildade för ändamålet med färdigheter i ledarskap, friluftsliv och att denne/-a har kultur- och biologikunskaper. I begreppet ledarskap ingår också att guiden har kunskap och förmåga att erbjuda säkra tjänster för konsumenten. Kunskaperna kan komma från en folkhögskole- eller universitetsutbildning, Fjällsäkerhetsrådets fjälledarnorm eller Tourquality med flera. Kvalitetsmärkningar som Naturens bästa, Svanen eller Gröna nyckeln visar att verksamheten har en hållbarhetspolicy för sin verksamhet (läs mer 9.3). Det finns dock företag som bedriver säkra och miljömedveten verksamhet utan att vara certifierade.

Att en organisatör är kvalitetsmärkt kan vara signal att aktören upprätthåller ett kvalitets- och hållbarhetsarbete. Sådana krav ställs exempelvis på den som vill använda Naturvårdsverkets varumärke Sveriges nationalparker (läs mer 5.4).³⁸

Korta fakta om skyddad natur, friluftsliv och besöksnäring i Sverige

Varje skyddat område är unikt och har egna föreskrifter. Syftet med naturskyddet avgör vilka begränsningar som gäller. Vid utgången av 2014 fanns 5,4 miljoner hektar skyddad natur i Sverige. Av den ytan var 82 procent landområden. Det motsvarar 11 procent av hela Sveriges landyta. Som skyddade områden räknas här nationalparker, naturreservat, naturvårdsområden och biotopskyddsområden.

Av svenskarna anger 50% att man ganska ofta eller ofta är ute i naturen på vardagarna. För helgerna är antalet 67%. De populäraste friluftaktiviteterna som utövats var nöjes- och motionspromenader (86%) följt att vara ute i skog och mark (76%). Av alla svenskar har 50% inte möjlighet att utöva friluftsliv i den utsträckning man önskar. Brist på tid är det största hindret (73%) följt av avsaknad av lämpliga områden (44%) och (44%) saknar sällskap. Majoriteten av friluftsutövarna använder sitt närområde inom 500 meter från bostaden för att utöva friluftsliv. Över 70% uppger att de besöker området mycket ofta. Under sommarhalvåret ökar avståndet, då drygt 22% rör sig 11–100 km från bostaden. Drygt 50% beskriver området där de bedriver friluftsliv som något eller delvis bebyggt. 44% uppger att de saknar lämpliga områden som anledning till att man inte utövar friluftsliv i den utsträckning man önskar.

Mer än 60 procent av de skyddade områdena är biotopskyddsområden (skogliga eller övriga). Sett till yta dominerar dock naturreservaten, då de upptar 84 procent av den skyddade totalarealen. Nationalparkerna upptar 14 procent av den skyddade arealen, trots att de är få till antalet. Biotopskyddsområden är i regel ytmässigt små områden. Trots deras stora antal upptar de därför endast en halv procent av den skyddade arealen.

Av de naturreservat och naturvårdsområden som har bildats med syftet att tillgodose områden för friluftslivet har 5 procent ett uttalat syfte att skydda tätortsnära natur. Tillgängligheten till skyddad natur kan mätas utifrån hur stor del av en tätort med omland som består av skyddade områden. 2014 hade var tionde större tätort minst 10 procent av sin landyta skyddad som nationalpark, naturreservat eller naturvårdsområde. Beräkningen avser tätorter med minst 10 000 invånare samt ett 3 km brett omland från tätortens yttre gräns.

Under 2014 hade Sveriges 29 nationalparker 2 400 000 besök. Naturum är besökscentrum i attraktiva skyddade naturområden och fungerar som en port till områdenas naturvärden. 1,5 miljoner besökte de 34 Naturum som finns runt om i landet. De vanligaste

³⁸ <http://www.naturvardsverket.se/nationalparker-varumärke>

aktiviteterna är skogs- och hundpromenader, vandringar i fjällandskap och vandringar längs leder i låglandsterräng.

Att vistas i naturen kan betyda en ökad känsla av delaktighet i naturen och medvetenhet om hur samspelet i naturen hänger samman.

12 800 kronor är vad den genomsnittlige svensken spenderar på friluftaktiviteter under ett år, totalt omsätter friluftslivet och till detta kopplade näringar 96 600 miljoner kronor.

Det är dubbelt så vanligt att delta i arrangemang som anordnas av ideella organisationer än att delta i ett kommersiellt arrangemang. Att delta i någon form av organiserad friluftaktivitet är viktigt ur ett socialt perspektiv.

Tillväxtverket har beräknat att besöksnäringen år 2013 omsatte 284 miljoner kronor, hade 18,8 miljoner utländska besök per år och sysselsatte i medeltal cirka 173 000 personer vilket har ökat med 42 000 jobb sedan 2000. Antalet gästnätter på hotell, stugbyar, vandrarhem och campingplatser var 40,8 miljoner under året. Konsumtion av kultur och rekreation är en av de sektorer inom besöksnäringen som växer snabbast och är de sektorer som bidrar till den attraktionskraft som resandet och andra faktorer som boende, konsumtion och restaurangbesök.

Källa: Naturvårdsverket/SCB, TVV/SCB

Naturvårdsverket, 2015: nationell enkät om friluftsliv

Turism i natur – definitioner, omfattning, statistik R 2009:23

Friluftsliv i förändring, rapport nr 1 ISBN 978 91 8607 306 0,
nr 2 ISBN 978 91 860 7307 7, nr 14 ISBN 978 91 866 9406 7.

4 Lagar och styrande dokument

Miljöbalken reglerar föreskrifter, ramarna för samråd och ställer kunskapskrav på organisatören avseende allemansrätt, aktuell lagstiftning och föreskrifter. Samråd anmäls till förvaltaren när en organisatör planerar en aktivitet som kan komma att förändra naturmiljön kraftigt och i områden som utsetts som samrådsområden. Om det finns förbud eller krävs tillstånd för en planerad aktivitet görs en anmälan om tillstånd. Den som organiserar och bedriver verksamhet i ett skyddat område är verksamhetsutövare enligt miljöbalkens definition. Det är verksamhetsutövarens ansvar att uppfylla de krav som framgår av de så kallade ”allmänna hänsynsreglerna”.³⁹ Organisatören kan genom dialog med förvaltaren få klarhet i om verksamheten kommer att medföra någon form av prövning och få stöd att göra eventuella förändringar. Dialog är frivilligt medan samråd enligt miljöbalken är tvingande.

Den som ska organisera ett arrangemang i ett skyddat område ska sätta sig in i vad områdets föreskrifter reglerar och förstå vilken påverkan arrangemanget kan få utifrån markslitage, störningar av känsliga djur- och växtarter exempelvis om en grupp kommer att paddla i anslutning till ett fågelskyddsområde. Redan vid planering av ett arrangemang har organisatörer möjlighet att bedöma om verksamheten kan antas uppfylla miljöbalkens krav. För friluftsliv som sker på allemansrättslig grund gäller allmänna hänsynsregler. Föreskrifter för naturreservat och nationalparker kan ange friluftaktiviteter som kräver tillstånd, samråd eller dispenser. Exempel är stora grupper som vandrar, tävlingar eller events. Det kan också vara gruppens storlek som avgör om tillstånd krävs.

Figur 2. Miljöhänsyn för organiserad friluftsverksamhet.

I miljöbalken finns regler som styr friluftsliv- och naturturismverksamhet i skyddade områden. Det övergripande arbetet sker på frivillig väg genom dialog och samverkan (läs mer kap 6). Beroende på friluftsliv- och naturturismverksamhetens påverkan på naturmiljö och andra friluftsutövare har myndigheten möjlighet att ingripa genom att styra eller förbjuda verksamhet som riskerar att skada syftet med det skyddade området.

³⁹ 2 kap. miljöbalken.

4.1 Miljöbalken

Miljöbalkens allmänna hänsynsregler ska förebygga negativa effekter av verksamheter och öka miljöhänsynen. Reglerna återfinns i 2 kap. miljöbalken. De allmänna hänsynsreglerna riktar sig främst till den som planerar och genomför ett arrangemang.

4.1.1 Allmänna hänsynsregler

De allmänna hänsynsreglerna innehåller följande grundläggande bestämmelser:

- **Bevisbörderegeln** – innebär att det är den som driver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidtar en åtgärd som ska visa att hänsynsreglerna följs.
- **Kunskapskravet** – innebär att det är den som driver en verksamhet eller vidtar en åtgärd som ska ha tillräcklig kunskap om hur människors hälsa och miljön påverkas, hur den kan skyddas och i övrigt tas hänsyn till.
- **Försiktighetsprincipen** – som innehåller två delar:
 - Risker för negativ påverkan på människors hälsa och miljön gör att verksamhetsutövaren är skyldig att vidta åtgärder för att förhindra en störning.
 - I yrkesmässig verksamhet ska bästa möjliga teknik användas för att förebygga skador och olägenheter.
- **Lokaliseringsprincipen** – innebär att man ska välja en sådan plats att verksamheten kan bedrivas med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljö.
- **Hushållnings- och kretsloppsprinciperna** – innebär att råvaror och energi ska användas så effektivt som möjligt. Det som utvinns ur naturen ska återanvändas, återvinnas eller bortskaffas på ett miljöriktigt sätt. I första hand ska förnyelsebara energikällor användas.
- **Produktvalsprincipen** – innebär att alla ska undvika att sälja eller använda kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan vara skadliga för människor eller miljön, om produkterna kan ersättas med andra mindre farliga produkter.
- **Skälighetsregeln** – innebär att hänsynsreglerna ska tillämpas i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid skälighetsavvägningen ska nyttan av skyddsåtgärder jämföras med kostnaderna. Kraven som ställs ska vara miljömässigt motiverade utan att vara ekonomiskt orimliga. En avvägning får inte medföra att en miljökvalitetsnorm åsidosätts.
- **Skadeansvaret** – innebär att det är den som orsakat en skada eller olägenhet för människors hälsa som är ansvarig för att skadan blir avhjälpt.

4.1.2 Allemansrätten

Allemansrätten är inskriven i regeringsformen. Den är ingen lag i sig, och det finns inte heller någon annan lag som exakt definierar vad den innebär. Däremot omges allemansrätten av lagar som sätter gränser för vad som är tillåtet till exempel brottsbalkens bestämmelser om tagande av olovlig väg och hemfridsbrott, terrängkörningslagen, miljöbalken samt de individuella föreskrifter som gäller för varje naturreservat (läs mer 9.2). Detta gör att det inte alltid går att ge exakta besked om vad som är tillåtet att göra i naturen. Allemansrätten kan prövas i domstol, men rättsfallen som rör allemansrätten är få.

Allemansrätten gäller inte inom en så kallad hemfridszon, området närmast ett hus eller fritidshus där husägaren har rätt att få vara i fred och känna sig ostörd. Inte heller gäller den på mark och i områden som kan skadas som åkrar och planteringar med växande grödor/växter.

Allemansrätten innebär en rätt för den enskilde att vistas tillfälligt och hänsynsfullt på någon annans mark eller vatten utan att fråga om lov. Man får också plocka vilda bär, blommor och svamp som inte är fridlysta eller skyddade enligt lag på annat sätt. Rätten är emellertid begränsad genom att nyttjande av annans mark inte får ske så att det medför nämnvärd skada eller olägenhet för fastighetsägaren eller annan rättsinnehavare. Aktiviteter eller åtgärder som går utöver vad allemansrätten medger kräver markägarens medgivande och eventuellt samråd med länsstyrelse (läs mer tabell 3). Även om allemansrätten avser den enskilde kan den utövas av ett flertal personer tillsammans, under förutsättning att var och en håller sig inom ramen för allemansrätten. Skulle ett sådant kollektivt nyttjande innebära påtaglig skada eller olägenhet, kan det medföra att allemansrätten inte är tillämplig. Det finns inga hinder mot att allemansrätten utnyttjas kommersiellt; inte minst för att göra avlägsen eller svåråtkomlig natur tillgänglig för fler enskilda människor för att underlätta olika slag av friluftsliv.⁴⁰

4.1.3 Allemansrätt i skyddade områden

För att uppnå syftet med bevarandet av ett skyddat område kan det vara nödvändigt med begränsningar i allemansrätten. I ett skyddat område är det exempelvis inte självklart att det är tillåtet att plocka blommor, plocka kvistar och stenar på marken, göra upp eld eller tälta vilket annars är tillåtet med stöd av allemansrätten.

4.1.4 Övrig lagstiftning

Utöver miljöbalken finns en rad regler och lagar som den som organiserar friluftsliv- och naturturismverksamhet ska känna till och ta hänsyn till.

⁴⁰ Forsränningsmålet hänvisning NJA 1996 s. 495.

Exempelvis:

- Regler i brottsbalken (t.ex. hemfridsbrott)
- Terrängkörningslagen
- Föreskrifter som gäller för respektive naturreservat
- Produktsäkerhetslagen och annan lagstiftning inom konsumenträtten.
- EU:s badvattendirektiv
- Nationellt genom badvattenförordningen
- Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om badvatten.

Det är fiskerilagstiftningen med tillhörande föreskrifter som styr vilka regler som gäller för fritidsfisket. I denna lagstiftning anges var, när och hur det är tillåtet att fiska. Genom lagen om gräns mot allmänt vattenområde delas vatten upp i allmänt och enskilt vatten. Allmänt vatten är i princip allt kustvatten och vatten i de stora sjöarna, som finns 300 meter utanför fastlandet. Varje svensk medborgare får fiska på allmänt vatten. Inom övriga sötvattensområden har allmänheten ingen fiskerätt över huvud taget utan här behöver man alltid fiskerättsägarens tillstånd. Utländska medborgare får på såväl enskilt som allmänt vatten fiska med handredskap i samma omfattning som svenska medborgare.⁴¹ Ovan odlingsgränsen (renbeteslandet) tillkommer speciell reglering av fisket. I alla vattenområden finns det grundläggande regler för hur fisket får bedrivas och alla som fiskare måste känna till oavsett om fisket är reglerat genom föreskrifter för det skyddade området eller föreskrifter enligt fiskelagen. En organisatör bör utöver kunskap om reglerna också ha grundläggande kännedom om varför reglerna finns och syftet med dem.⁴²⁻

Användningen av fritidsfartyg och vattenskotrar regleras genom följande lagstiftning:⁴³

- Sjötrafikförordningen (1986:300) reglerar fritidsfartyg och genom sjölagen
- Sjölagen (1994: 1009) (1993:1053)
- Föreskrifter om begränsningar och förbud avseende rätten att använda ett vattenområde för trafik med fartyg enligt sjötrafikförordningen och bestämmelserna i 7 kap miljöbalken avseende områdesskydd.
- Vattenskotterförordningen (1993:1053) reglerar användningen av vattenskotter i tillåtna områden samt i områden som länsstyrelserna beslutat om undantag i.

Översikt över lagstiftning, se bilaga 9.2.

⁴¹ <http://www.svenskafiskeregler.se/Sv/Pages/default.aspx>

⁴² <https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/sport--och-fritidsfiske/fakta-om-fritidsfiske.html> ;
<https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/sport--och-fritidsfiske/fisketurism.html>

⁴³ Sjölagen(1994:1009)(1993:1053); Sjötrafikförordningen(1986:300); Förordning(1993:1053) vattenskotterförordningen; 7 kap. miljöbalken.

4.2 Föreskrifter – skyddade områden

Föreskrifter för nationalparker beslutas av Naturvårdsverket med stöd av miljöbalken⁴⁴ samt 4§ nationalparksförordningen. Föreskrifter för naturreservat beslutas av länsstyrelse eller kommun med stöd av miljöbalken⁴⁵ och vissa bestämmelser i förordning om områdesskydd.⁴⁶ Mer information om bildande av naturreservat och nationalparksföreskrifter, se www.naturvardsverket.se

4.2.1 Föreskrifter för skyddade områden

För varje enskilt skyddat område, såsom nationalpark och naturreservat, finns särskilda föreskrifter. Dessa reglerar bland annat vilka åtgärder och verksamheter som är förbjudna respektive kräver tillstånd för att få genomföras i det skyddade området. Förvaltningen av området utgår ifrån dessa föreskrifter och från skötselplanen för området. En arrangör ska ha god kunskap om innebörden i de föreskrifter som gäller i det skyddade område man avser att uppehålla sig i.

4.2.2 Dispenser

En dispens innebär ett undantag från ett förbud. När ett förbud meddelats i nationalparks- eller reservatsföreskrifterna är utgångspunkten att sådana åtgärder eller verksamheter inte är tillåtna. För att en tillsynsmyndighet (länsstyrelse eller kommun) ska kunna meddela dispens från föreskrifter som den har meddelat måste det finnas särskilda skäl⁴⁷ och dispensen får inte innebära att syftet med reservatet åsidosätts. Av förarbetena till miljöbalken⁴⁸ framgår att avsikten med ett beslut om naturreservat ska vara att skapa ett definitivt skydd och utgångspunkten ska vara att dispens endast ges i undantagsfall.

4.2.3 Tillstånd

Föreskrifter för naturreservat kan innehålla krav på tillstånd för vissa åtgärder och verksamheter, exempelvis stora grupper som vandrar eller för tävlingar/events. Beslut om tillstånd meddelas med stöd av den aktuella föreskriften. Tillståndsplikt i ett reservatsbeslut innebär alltså att en åtgärd kan få vidtas, åtminstone i viss omfattning, men att det kan finnas behov av särskilda krav på utformning, lokalisering etc.

Om ett skyddat område helt eller delvis sammanfaller med ett Natura 2000-område gäller utöver reservatsföreskrifterna, en särskild tillståndsplikt⁴⁹ för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området (läs mer 7.1.2:3).

⁴⁴ 7 kap. 2-3 §§ miljöbalken.

⁴⁵ 7 kap 5,6 och 30§§ miljöbalken.

⁴⁶ förordning(1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken.

⁴⁷ 7 kap. 7, 25 samt 26 §§ miljöbalken.

⁴⁸ prop. 1997/98:45 del 2 s. 75.

⁴⁹ 7 kap 28a § miljöbalken.

4.2.4 Samråd

Miljöbalken föreskriver i vissa fall samråd inför en viss verksamhet. Den som planerar en verksamhet eller åtgärd har ansvaret för att noga bedöma om verksamheten/åtgärden riskerar att ändra naturmiljön i sådan grad att den ska anmälas för samråd enligt miljöbalken (läs mer 7.1.2).⁵⁰ Så kan exempelvis vara fallet vid vissa typer av organiserat friluftsliv, där allemansrätten riskerar att utnyttjas av grupper på ett alltför intensivt eller störande vis, till skada för naturmiljön och ofta även för markägarna. Ibland sker direkta överträdelser av de straffrättsliga reglerna som skadegörelse och åverkan på grund av felaktig information eller dålig övervakning från arrangörernas sida. Tanken är att myndigheterna, genom anmälningarna, ska få en bättre bild av de aktiviteter som förekommer i vissa trakter och kunna ingripa genom föreläggande och förbud mot skadliga verksamheter, som eventuellt kan styras bort från känsliga områden. För markägarens del underlättar anmälan eventuella ersättningskrav.

Samråd med förvaltare kan föreskrivas via föreskrifter för området. Genom anmälan för samråd får förvaltaren kännedom om den planerade verksamheten vilket öppnar för en dialog i syfte att motverka skada på naturmiljö eller störning för andra friluftsutövare. Vid samråd enligt föreskrifterna om att bedriva friluftsverksamhet i skyddade områden är det lämpligt att organisatören redogör för hur man planerar att ta hänsyn till miljö och människors hälsa utifrån andra kapitlen i miljöbalken (läs mer 7.1.2:3). Föreläggande och förbud kan meddelas mot skadliga verksamheter. Om en verksamhet strider mot föreskrifterna för området riskerar verksamhetsutövaren – beroende på verksamhetens art – åtal för brott alternativt förseelse mot områdesskydd.

4.2.5 Allmän anmälningskyldighet

Anmälan för samråd ska alltid göras för en verksamhet eller åtgärd som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön och som inte omfattas av tillstånd- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken. Bestämmelserna gäller även om föreskrifterna för ett enskilt skyddat område inte förbjuder verksamheten eller åtgärden. Detta utgör den så kallade allmänna anmälningskyldigheten.⁵¹ Exempel på en sådan verksamhet är större tävlingsarrangemang med start- och målområde som kan komma i konflikt med naturmiljön och skapa buller i nationalpark eller naturreservat (läs mer 7.1.2:4). En verksamhet eller åtgärd som ska anmälas för samråd får påbörjas tidigast sex veckor efter det att anmälan har gjorts om inte tillsynsmyndigheten medger annat.

⁵⁰ 12 kap. 6 § 3 st. miljöbalken.

⁵¹ 12 kap. 6 § 1 stycket miljöbalken.

4.2.6 Särskild anmälningskyldighet – samrådsområden

Anmälan ska alltid göras för vissa preciserade verksamheter och åtgärder där anmälningskyldighet särskilt föreskrivits⁵² – så kallad *särskild anmälningskyldighet*. Samrådsområde kan utses av tillsynsmyndighet och gälla i hela landet, i hela eller delar av ett län eller inom mindre avgränsade områden, samrådsområden. Den som ska utföra en organiserad verksamhet behöver då inte bedöma om den väsentligt ändrar naturmiljön – anmälan ska alltid ske. Exempelvis kan ett område utses till samrådsområde för en friluftsansiktivitet som kan påverka andra friluftsutövare eller andra aktörer i det aktuella området. En sådan aktivitet kan vara kitesurfing. Den som vill organisera ett arrangemang har skyldighet att ansöka om samråd (läs mer tabell 3)

4.2.7 Anmälan till Länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen

För statligt eller kommunalt naturreservat ska anmälan för samråd⁵³ lämnas till tillsynsmyndigheten Länsstyrelsen i det aktuella länet. Länsstyrelsen får överlåta ansvaret för samrådsärenden till en kommun.⁵⁴ Även en kommun kan således vara tillsynsmyndighet för samrådsärenden och övertar då ansvaret från Länsstyrelsen. Inom Skogsstyrelsens och generalläkarens ansvarsområden görs anmälan till respektive myndighet. Generalläkarens ansvar omfattar verksamheter och åtgärder inom Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk och Försvarets radioanstalt och behandlas inte vidare här.⁵⁵

⁵² 12 kap. 6 § 2 stycket miljöbalken.

⁵³ 12 kap.6 § miljöbalken.

⁵⁴ 26 kap. 3 § miljöbalken.

⁵⁵ Mer information om anmälan för samråd finns i Naturvårdsverkets handbok 2001:6.
<http://www.naturvardsverket.se/Dokument/publikationer/620-6228-x.pdf?pid=2570>

DEL 2

Förvaltning för organiserat friluftsliv

5 Förvalta för hållbarhet

Vare sig man utgår från naturvårdsintressen eller friluftshintressen är det viktigt att ha ett perspektiv som vilar på långsiktigt hållbar utveckling i dialogen om organiserad verksamhet i skyddad natur. Reglerna för det organiserade friluftslivet behöver anpassas till de skyddade områdenas karaktär, känslighet och till besökstrycket. Relevanta föreskrifter anpassade för varje enskilt område samt bra information till de verksamhetsutövare som vill bedriva aktiviteter inom området är viktigt.

Förvaltningen av det skyddade området kan därefter utvecklas utifrån de förväntningar och attityder som olika kategorier besökare har på naturvistelsen. Det kan till exempel handla om att styra besökare till lämpliga upplevelser och målpunkter genom zoner, kanalisering och dialog. Det ger i sin tur möjligheter att undvika exempelvis slitage på känsliga platser samtidigt som besökaren får en upplevelse av hög kvalitet. Ett väl genomfört arrangemang där naturen används utan att förbrukas ger mervärden på många plan.⁵⁶ Hit hör lönsamhet för lokala entreprenörer liksom möjligheter för människor att uppleva skyddsvärd natur på ett hållbart sätt.⁵⁷

Hållbarhet

I FN:s rapport "Vår gemensamma framtid" från 1987⁵⁸ definieras Hållbar utveckling som "En utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov".

För långsiktig hållbarhet krävs samverkan mellan hållbarhetens tre dimensioner; ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. De 16 miljökvalitetsmålen och de friluftspolitiska målen är ledstjärnor i utvecklingen av turismen, inte minst naturturismen (läs mer 3.1).

Hållbarhetsperspektivet kan även bidra till framsynt planering och förvaltning av naturmiljön i fråga om turism och friluftsliv.⁵⁹

Enligt Europeisk Agenda 21 för Hållbar turism är det viktigt att:⁶⁰

- Anta helhetsperspektiv på turismens påverkan.
- Planera långsiktigt.
- Uppnä en utvecklingstakt som tar hänsyn till destinationen och lokalsamhället.
- Involvera alla intressenter.
- Utnyttja den bästa kunskapen och kompetensen.
- Utvärdera och förebygg skador på miljö och samhälle.

⁵⁶ Naturvårdsverket. Rapport 5504. *Skyddad natur-en motor för regional och lokal utveckling.*

⁵⁷ the supply of nature-based tourism in Sweden. Report 2014:1.

⁵⁸ Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. 1987 FN.

⁵⁹ Agenda för en hållbar och konkurrenskraftig europeisk turism /* KOM/2007/0621 slutlig */.

⁶⁰ Agenda för en hållbar och konkurrenskraftig europeisk turism /* KOM/2007/0621 slutlig */.

- Kostnader skall motsvara påverkan på miljön.
- Respektera platsers begränsningar.
- Ha en kontinuerlig uppföljning.

Hållbar turism

Agendan för en hållbar och konkurrenskraftig europeisk turism har ekonomiskt välbstånd, social rättvisa och sammanhållning samt skydd av miljö och kultur som mål.

Målen är bara delvis relevanta för en mer småskalig naturturism eller annat organiserat friluftsliv. Men de ger perspektiv på möjligheter och utmaningar även för organiserat friluftsliv i skyddade områden. Agendans mål innebär att besöksnäringen ställs inför flera utmaningar, bl.a. följande:⁶¹

- Se till att turisterna och lokalsamhällena är trygga och säkra.
- Skydda natur- och kulturtillgångar på resmålen.
- Minimera resursanvändningen och föroreningen på turistorterna.
- Hantera förändringar på bästa sätt för samhällets välbefinnande.
- Minska den säsongsbetingade variationen i efterfrågan.
- Ta itu med miljöpåverkan från transporter som är kopplade till turism.
- Göra turistupplevelser tillgängliga för alla (EN), utan åtskillnad.
- Förbättra kvaliteten på arbetstillfällena i turistnäringen.

Resmålen kvalitet är i hög grad beroende av den naturliga miljön och lokalsamhället. Turismen blir en drivkraft för att bevara och utveckla områden med höga natur- och kulturvärden.⁶² Det är viktigt att kvaliteten på besökarnas upplevelser behålls vilket sker på de besöksmål där man bryr sig om miljön, lokala samhället och de som arbetar där.⁶³ Turismutvecklingen kan vara en möjlighet till ökad sysselsättning i olika regioner och ge positiva effekter som utveckling av transporter, övernattningsmöjligheter, olika typer av turism- och aktivitets företag.⁶⁴ Det krävs hållbar förvaltning av resmål genom planering av markanvändning och investering i infrastruktur och tjänster, integrera hållbarhetsfrågorna hos företag och turisternas medvetenhet om hållbarhet⁶⁵

5.1 Hållbarhet från fall till fall

Förvaltaren har till uppgift att värna både biologisk mångfald och friluftsliv och kan därför behöva prioritera beroende på hur stort besöksstryck som finns i området under besöksintensiva perioder. Vissa områden kan vara känsliga för slitage och störningar och bör inte exponeras för många besökare och stora organiserade grupper av friluftsutövare. Slitage kan även uppstå i områden som inte är lika känsliga för störningar, men som har många besökare.⁶⁶

Det är viktigt att följa utveckling av och efterfrågan på nya friluftssaktiviteter för att kunna värdera om nya föreskrifter behöver införas eller om

⁶¹ http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/industry/l10132_sv.htm

⁶² Turism i natur. Definitioner, omfattning, statistik. Rapport 2009:23.

⁶³ Agenda för en hållbar och konkurrenskraftig europeisk turism /* KOM/2007/0621.

⁶⁴ Protected attractions, Stockholms Universitet 2009.

⁶⁵ http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden-destination/index_en.htm

⁶⁶ Rekreation i Rogen - tillämpning av en planeringsmetod för friluftsliv 1988:2 Per Wallsten.

problemen kan lösas med en komplettering av områdets anläggningar och anordningar såsom spänger, ramp, fler vindskydd och eldplatser.⁶⁷ Ett hållbart friluftsliv förutsätter att eventuella konflikter mellan olika typer av friluftsutövande grupper som exempelvis fågelskådare och klättrare, fiskare och kanoister förebyggs och hanteras genom exempelvis kanalisering (se kap 3.3.1 och tabell 2).

Från beslutande myndighet och förvaltaren måste utgångspunkten alltid vara att inskränkningarna i allemansrätten ska vara så små som möjligt, det vill säga att man inte ska ha fler föreskrifter än nödvändigt. I första hand bör eventuella störningar relaterade till besökare hanteras och förebyggas genom just zonering, kanalisering och satsning på anläggningar och anordningar istället för förbud. När det gäller organiserad verksamhet kan dessa metoder kompletteras genom samverkan och dialog med aktörerna.

5.1.1 Att bedöma en aktivitets påverkan på natur- och kulturmiljö

För en berikande upplevelse är det viktigt att natur- och kulturmiljön är så lite påverkad som möjligt för de flesta besökare. Det aktuella områdets *rekreativa bärförmåga* kan användas som grund för att bedöma påverkan. Begreppet utgår från hur mycket och vilken typ av friluftsliv som ett område kan tåla utan att det blir allt för stora störningar i naturmiljön eller att besökarnas upplevelse påverkas negativt. När det totala antalet besök bidrar till så stora förändringar i miljön att de är oacceptabla, är den rekreativa bärförmågan överskriden. Att avgöra den rekreativa bärförmågan innebär att förvaltaren, med utgångspunkt i bevarandemålen för området, bedömer vilken tolerans naturmiljön och besökare har mot förändringar.⁶⁸

Det är svårt att bedöma slitaget och störningen från en enskild aktivitet. I normalfallet är slitaget och störningen från en enskild aktivitet inte särskilt stor. Det viktiga för förvaltaren är att kunna överblicka den samlade effekten från alla besökare och aktiviteter. Förändringar i naturmiljön kan bedömas genom att kontinuerligt följa förändringar i exempelvis ledernas kondition, påverkan på känsliga och hotade växt- och djurarter och störning. Kontinuerlig uppföljning bör framförallt ske i nationalparker och de naturreservat som har högt besöksstryck. Genom att årligen genomföra systematisk kartering skapas ett underlag för bedömning av eventuella förändringar. Exempel på påverkan kan vara:

- slitage
- nedskräpning
- utbredning av vissa arter
- trängsel
- buller

⁶⁷ Tillgängliga natur- och kulturområden. Rapport 6562.

⁶⁸ Rekreation i Rogen – tillämpning av en planeringsmetod för friluftsliv 1988:2 Per Wallsten.

För att bedöma om besökarnas upplevelser förändras gäller det att ha vetskap om deras uppfattningar om exempelvis avskildhet vid vandring på- och utanför led, konflikter mellan besökare med olika aktiviteter och beteenden, buller etc.⁶⁹ För att avgöra var och när förändringarna av naturmiljö och upplevelsevärden blir för stora kan kartlagda förändringar jämföras med de bevarandemål som satts upp för området (läs mer tabell 2).

För att kunna göra bedömningar av hur organiserad verksamhet påverkar naturmiljö och andra besökare har förvaltaren stöd av gällande regelverk. Även underlaget för dialog som finns i kap 9.4 kan användas för att bedöma arrangemangets hållbarhet. Bedömningen ringar in faktisk naturpåverkan utifrån typ av aktivitet, antal deltagare, lokalisering, tid på året vilka energikällor gruppen använder liksom hur vattenförsörjningen ser ut (läs mer 4, 6.3, tabell 3).

Skoterkörning skapar buller, cykling påverkar vegetation och markslitage och paddling kan medföra att man kan komma nära arter som är känsliga för störningar. Normalt sett ska dock detta vara hanterat inom ramen för föreskrifterna och skötselplanen för området. Men det är naturligtvis viktigt att förvaltaren bevakar om det behövs ytterligare åtgärder för att komma till rätta med problem som inte förutsågs vid bildandet. Om ytterligare åtgärder krävs kan det exempelvis i första hand ske via kanalisering som att flytta rastplatser, dra om eller förstärka leder. Blir trycket fortsatt för starkt kan det bli aktuellt med hårdare åtgärder som ändring av föreskrifter och eventuellt införa tillståndsplikt under en begränsad period.

Om organisatören har kvalitetssäkrat sin verksamhet genom någon form av kvalitetsmärkning kan förvaltaren göra en bedömning av den kompetens som organisatörens verksamhet kan ha. Vissa aspekter som arrangörens kunskaper om lokala förhållanden kan vara svår att bedöma, men genom dialog med berörda aktörer ökar förutsättningarna för en korrekt bedömning och därmed möjligheten att bevara och förmedla områdets natur- och kulturvärden (se kap 4.1.1, 6.3, 9.4).

5.2 Vad besökare efterfrågar

För att förvaltaren ska kunna ha god kännedom om områdets status över tid krävs strategisk och regelbunden uppföljning av besökstryck kopplat till de värden som kännetecknar området. Oavsett om det handlar om organiserat friluftsliv eller inte så är det viktigt att ha kunskap om vilka som besöker skyddade områden.⁷⁰ I de områden som har mest besökare kan det vara lämpligt med regelbundna undersökningar. Resultaten kan säkerställa:

⁶⁹ Sköteselplan för Fulufjällets nationalpark. Rapport 5246:2002.

⁷⁰ Tema nord 2007:537: *BESÖKARUNDERSÖKNINGAR I NATUROMRÅDEN – en vägledning baserad på erfarenheter från de nordiska och baltiska länderna.*

- rekreationsupplevelser av hög kvalitet,
- hållbart nyttjande av området (exempelvis via kännedom om påverkan på terräng, djurliv, etc.),
- främjande av folkhälsa och välbefinnande,
- turismplanering,
- effektivt skydd av natur- och kulturarv,
- tillräcklig finansiering.

Att man väljer att besöka ett särskilt område beror bland annat på egna förväntningar, de möjligheter som finns att utföra speciella aktiviteter där och/eller att området är lättillgängligt (läs mer kap 3.3.2).⁷¹ Besökarstudier kan vara både *besökarundersökningar* och *besöksräkningar*, kunskap om antalet besökare och deras särdrag kompletterar varandra och båda typerna av information är viktiga underlag i planerings- och förvaltningsprocesser.⁷² Valet av metoder i varje enskilt fall beror på målet med besökarundersökningarna, de frågor som ska ställas, typen av område, omfattningen av olika aktiviteter, antalet och typer av besökare, o.s.v. Regelbundna besökarundersökningar kan bidra till att:^{73, 74}

- Konflikter minskar,
- upplevelser förbättras och tillfredställelsen hos besökarna ökar,
- förvaltningsåtgärder blir effektivare och lättare att följa upp,
- infrastrukturen kan anpassas,
- ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter förbättras,
- prognoser för lämplig utveckling av naturvård, förvaltning och friluftsliv underlättas.

Resultaten av undersökningarna ger en bild av de olika kategorier av besökare som besöker området och vilka mål dessa har med sitt friluftsutövande.⁷⁵ De kan också visa hur området uppfattas ur ett besökarperspektiv samt underlätta bedömningar av om nyttjandet ligger på en acceptabel nivå.⁷⁶ Resultatet kan även ligga till grund för områdesvisa mål för både bevarandet, friluftslivet och besökares upplevelser och planera för tillgänglighet. Det finns en rad exempel på olika besökarundersökningar:^{77, 78}

⁷¹ Naturvårdsverket(2013) Rapport 6562. *Tillgängliga natur- och kulturområden.*

⁷² *Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser.*

⁷³ Naturvårdsverket(2005) Rapport 5469. *Planering och förvaltning för friluftsliv.*

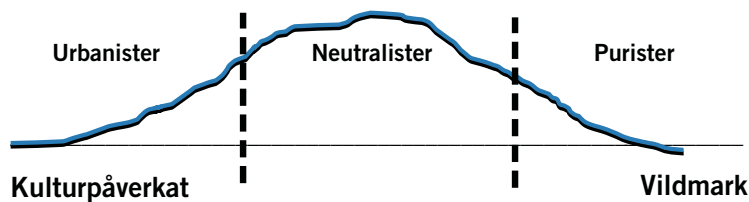
⁷⁴ Naturvårdsverket (2007) *Besökarundersökningar i naturområden* ISBN 978-91-620-1263-2.

⁷⁵ Naturvårdsverket, ETOUR, Fjällmistra. (2003) *Rekreation, friluftsliv och turism i naturskyddade områden.* LIBRIS-ID:9581207.

⁷⁶ Per Wallsten, 1988:2. *Rekreation i Rogen – tillämpning av en planeringsmetod för friluftsliv.*

⁷⁷ www.mmv2012.se; www.friluftsforskning.se.

⁷⁸ ETOUR R 2009:23. *Turism i natur.*

hög grad..... Förvaltning/tillrättläggandeinga ingrepp
många..... Andra brukareinga
kraftig påverkan..... Spår av mänsklig påverkanopåverkat
starka begränsningar..... Rättigheter/friheteringa inskränkningar

Figur 3. Purismskalan enligt metoden "Recreation opportunity spectrum" (ROS). En friluftssaktivitet kan ge olika upplevelse beroende på besökarens värderingar, erfarenheter och förväntningar. Även den typ av natur där den utövas har betydelse. Graden av tillrättläggande som skyltning kan påverka vissa positivt, medan andra hellre väljer ett mer opåverkat område. Utifrån information om hur området är planerat har besökaren möjlighet att välja vilken typ av område som passar bäst utifrån dennes förväntningar. Fördelning av utövare markeras av den blå linjen i figuren.

Förvaltning ur besöks- och naturperspektiv ROS-metoden

ROS-metoden är ett exempel på förvaltningsredskap med sikte på att erbjuda olika typer av naturupplevelser beroende på kategori av besökare, hållbar förvaltning av resurserna i området och för att hantera intressekonflikter.⁷⁹ Metoden använder sig av en särskild skala som delar in besökare i olika kategorier utifrån deras förväntningar på upplevelser, service, tillgänglighet och restriktioner (läs mer 3.3.2).⁸⁰

Purister är en kategori besökare som föredrar vildmarksupplevelser i så opåverkad natur som möjligt och som exempelvis störs av att möta andra friluftsutövare. Den motsatta kategorin besökare är de som förväntar sig service, servering, guidningar och hög tillgänglighet till och i området. De kallas urbanister.⁸¹

Den största gruppen av besökare utgörs dock av *neutralister* som föredrar orörd natur men som värdesätter social samvaro och har större tolerans för variation av serviceanläggningar och restriktioner/störningar. Den så kallade purismskalan (nedan) kan användas för en friluftsinriktad förvaltning utifrån besökarens förväntningar och områdets förutsättningar.^{82, 83}

För att ett område ska kunna förvaltas så att besökare får utbyte av vistelsen och så att syftet med skyddet upprätthålls, krävs indikatorer på olika kvaliteter i området. Indikatorerna används för att karaktärisera områdets tillstånd och signalerar också om tillståndet är på väg att förändras.⁸⁴ Indikatorerna ska vara mätbara och följa tillståndet i naturen och besökarnas upplevelser. Exempel kan vara ostördhet, naturpräglad miljö och trygghet.

⁷⁹ Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser.

⁸⁰ Naturvårdsverket. Rapport 5468. Planering och förvaltning för friluftsliv.

⁸¹ Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser 2010.

⁸² Naturvårdsverket, Rapport 5246, Planering och förvaltning av friluftsliv, Rapport 5468.

⁸³ Per Wallsten, 1988:2. Rekreation i Rogen – tillämpning av en planeringsmetod för friluftsliv.

⁸⁴ Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser 2010.

5.3 Zonering som planeringsverktyg

Zonering och kanalisering i skyddade områden möjliggör avvägningar mellan friluftsliv och naturturism, bevarande och andra näringar.⁸⁵ Att ha en zonindelning kan leda till nöjda besökare, mindre konflikter mellan olika intresseriktningar och effektivare förvaltning.⁸⁶ Skyddsvärden, olika biotoper, förvaltningsplan, friluftsplån, upplevelsevärden, besöksintensitet, samt vilka säsonger/årstider som gäller är alla utgångspunkter för en zonering.

Tabell 2. Zonering i Fulufjällets Nationalpark

	Naturvårds perspektiv	Friluftslivs perspektiv
Zonering	Områdes- och artskydd, säsongsbundenhet, speciella arter, speciella biotoper.	Sannolika naturupplevelser, lämpliga aktiviteter, känsla av orördhet, omfattning av organiserad verksamhet i förhållande till enskilda friluftsutövare.
Orörd zon	Området bedöms innehålla speciellt skyddsvärda arter eller biotoper. Exempelvis förbud mot motordriven trafik. Jakt och fiske är inte tillåtet.	Friluftaktiviteter som kan vara aktuella är enskilda friluftsutövare med stor erfarenhet och som har höga förväntningar på avskildskildhet, stillhet, tystnad, låg mänsklig påverkan och söker känsla av vildmark. Enstaka naturturismarrangemang med små grupper som leds av kunnig guide och som exempelvis erbjuder en spetsprodukt som viltskådning av en art som finns i området eller undervisning av erfaren utbildningsaktör. Dessa diskuteras i samverkansråd och planeras tillsammans med förvaltare och organisatör.
Lågaktiv zon	Kan förekomma säsongsbundna förbud mot verksamhet beroende på arter som är känsliga för störning eller naturområden som är känsliga för markslitage under en viss period.	Friluftaktiviteter är exempelvis fiske, vandring och viltskådning. Naturturism som genomförs utifrån de punkter som rekommenderas (läs mer 6.3.2) och som diskuteras i samverkansråd och planeras tillsammans med förvaltare.
Högaktiv zon	Området har markförhållanden som tål förhållandevis stort slitage. Där finns speciella arter, geologiska formationer, vattendrag m.m. som är unika och lättillgängliga i området och har stort upplevelsevärde för ett stort antal människor. Spänger, leder, eldstäder, vindskydd, stugor ökar tillgängligheten i området.	I den här delen finns leder som tillgodoser de lokala önskemålen på friluftaktiviteter beroende på säsong, områdets karaktär och den efterfrågan som finns på naturupplevelser och aktiviteter. Guidade turer erbjuds och organiserad verksamhet förekommer. Motordrivna transporter förekommer längs leder för att bistå lokala behov, friluftslivet och turistisk verksamhet. Stugor för övernattnig. Organiserad verksamhet hänvisas i regel till dessa områden.
Anläggningszon	Vägar, entréer, ramper, spänger, naturum, information, boende, goda kommunikationer till och från området beroende på förutsättningar i och vid området.	En del av området som kan ta emot olika typer av målgrupper som söker naturupplevelser, god information, möjlighet till naturvägledning och god service.

⁸⁵ Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser 2010.

⁸⁶ Naturvårdsverket, Rapport 5468. Planering och förvaltning av friluftsliv.

5.3.1 Zonering och kanalisering

Det kan ske genom föreskrifterna som måste följas eller via god information, bra leder och rastplatser. Att på så sätt tillrättalägga för besökaren utifrån dennes förmåga och erfarenhet är positiv både ur natur- och besöksperspektiv. Zonering är en metod för planering och förvaltning, men tydliggör samtidigt för besökare och organisatörer vad man kan förvänta sig för typ av upplevelser i olika delar av ett skyddat område.⁸⁷

När zonering ska tillämpas i ett skyddat område utgår förvaltaren från de biologiska förutsättningarna och de skyddsvärden som finns utifrån syftet med skyddet. I tabell 2 ges exempel på olika zonindelningar och vilka skydds- och friluftsaspekter som kan inkluderas. Beskrivningarna av zonerna är normativ och generella. Förvaltningen bör utföras så att zonerna behåller sin karaktär.⁸⁸

I den modell som används i Fulufjällets nationalpark finns fyra zoner som följer en skala från opåverkade områden till de som är anläggningspräglade. Zonerna definieras utifrån grad av mänsklig påverkan, fysisk miljö, sannolika upplevelser samt lämpliga aktiviteter. Mer detaljerade riktlinjer om hur aktiviteter och anordningar ska utföras i respektive zon beskrivs i skötselplanen för Fulufjällets nationalpark.⁸⁹

5.4 Varumärket Sveriges nationalparker

Varumärket Sveriges nationalparker har som uppgift att lyfta fram och förtydliga Sveriges nationalparker som idé och attraktion. Genom att på olika sätt profilera skyddad natur kan Naturvårdsverket, länsstyrelser och nationalparksförvaltare öka antalet besök till Sveriges nationalparker och därigenom öka allmänhetens kunskap om skyddad natur. Det kan också bidra till en positiv attityd och öka opinionen för betydelsen av naturvård. Varumärket Sveriges nationalparker ägs av Naturvårdsverket som överlåter nyttjanderätten till respektive nationalpark. Respektive nationalpark kan sedan i sin tur teckna avtal med organisatörer att använda logotypen” (läs mer 9.5 del 1 och 2).⁹⁰ Naturturism svarar en mindre del av det organiserade friluftsutövandet men kan bli betydelsefull för att skapa god kvalitet på naturupplevelser och för att lyfta fram ett områdes upplevelse- och naturvärden.⁹¹ Organisatörer som söker dialog för och genomför arrangemang som kännetecknas av Sveriges nationalparker kärnvärden *naturupplevelse, kvalitet och kunskap* kan ges rätten att använda logotypen ”i samarbete med” Sveriges nationalparker (läs mer 3.5, 6.1).

Logotypen ”i samarbete med XX nationalpark” tillhandahålls av nationalparksförvaltaren. Logotypen kan användas i arrangörens marknadsföring.

⁸⁷ Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser 2010.

⁸⁸ Naturvårdsverket, Rapport 5246. *Skötselplan för Fulufjällets nationalpark.*

⁸⁹ Naturvårdsverket, Rapport 5246. *Skötselplan för Fulufjällets nationalpark.*

⁹⁰ <http://www.naturvardsverket.se/nationalparker-varumärke>

⁹¹ TVV, R 0002. *Inspiration till utveckling av hållbar turism.*

Organisatörens aktivitet/er ges då också möjlighet att synas på webbplatsen www.sverigesnationalparker.se.⁹²

För att teckna nyttjanderättsavtal för logotypen ”i samarbete med xx nationalpark” kontaktar organisatören förvaltaren för dialog om sin verksamhet. Förvaltaren gör en bedömning av friluftaktiviteten/verksamheten utifrån avtalets skrivningar, syftet med områdesskyddet och nationalparkens föreskrifter (läs mer 4.2, 5.1). Organisatören undertecknar därefter ett tidsbegränsat avtal för att få använda logotypen ”i samarbete med xx nationalpark”. Tillsynsmyndigheten eller förvaltaren, vanligen Länsstyrelsen, avgör om organisatören vidtar de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljö och för andra friluftsutövare i sin aktivitet/verksamhet i samband med nyttjande av logotypen (läs mer 9.5 del 2).

Guldstjärnan fungerar som en markör för Sveriges nationalparker. Här i Hamra nationalpark i Gävleborgs län.

⁹² Läs mer om logotyper för samarbete i varumärkesstrategins basmanual för Sveriges nationalparker på www.naturvardsverket.se.

DEL 3

Arbetsgång – organiserat friluftsliv och naturturism

6 Strukturerad dialog

I ett skyddat område bidrar förvaltningen till att skapa förutsättningar för friluftsliv och naturturism. Framgångsrikt arbete med förvaltning för hållbart friluftsliv karaktäriseras av samverkan kring lösningar och en ömsesidig medvetenhet om områdets värden liksom om de olika verksamheterna som bedrivs. Samverkan med lokala och regionala aktörer har stor betydelse. Detta för att skapa förståelse för natur- och kulturvärden, men också för att få en ömsesidig insikt om att den verksamhet som bedrivs kan ha en viktig roll för platsens och regionens ekonomi. En av förvaltarens uppgifter är att skapa förutsättningar för konstruktiva samtal, stötta och leda processer som bygger på delaktighet med lokala aktörer.⁹³ Initiativet till dialog kan komma från förvaltaren eller från arrangören, men ska inte förväxlas med den senares anmälningskyldighet med krav på mer formellt samråd vid aktiviteter med risk för mer omfattande miljöpåverkan (läs mer 4.2.4).

Dialog med organisatörer kan ge förvaltaren en bra bild av de aktiviteter som planeras/förekommer i området. Dialog är frivillig och genomförs i vägledande syfte medan samrådsplikten är lagstadgad. Förvaltaren kan exempelvis bjuda in till dialog genom ett särskilt forum för samverkan, exempelvis ett ”samverkansråd”. Ett sådant råd kan skapa förutsättningar för samarbete liksom utbyte av information och erfarenheter mellan förvaltare och aktörer med behov av att kunna planera och bedriva en långsiktig verksamhet.

6.1 Dialog om organiserat friluftsliv

Genom att den som organiserar frilufts- och naturturismverksamhet kontaktar förvaltaren när man planerar för en aktivitet skapas möjlighet att föra dialog om var, när och hur det är lämpligt att vistas i området med en grupp. Utöver dialog med förvaltare kan kontakt också behöva tas med markägare och andra innehavare av nyttjanderätt. I den dialogen kan förvaltaren vägleda om anmälan för samråd⁹⁴ behövs göras eller om annan anmälnings-/tillståndsplikt gäller.

6.1.1 Allas delaktighet

För en god dialog är det viktigt att tydliggöra vad processen gäller och vilka roller olika aktörer har. Grundförutsättningen är att alla parter har något att tillföra vid en dialog. Dialog och delaktighet är viktigt både i en inledande planeringsprocess samt i en beslutsprocess. Dialog är en process som pågår under en längre tid för att ge utrymme och som ger möjlighet till att både positiva och negativa signaler beaktas. Den ger också möjligheter till att lokal kunskap

⁹³ Naturvårdsverket Rapport 5809. *Dialog för naturvård*.

⁹⁴ 12 kap. 6§ miljöbalken.

och engagemang tas tillvara. Det är viktigt att dialog kommer igång i ett tidigt skede av en process både ur förvaltarens och organisatörens perspektiv.⁹⁵

Figur 4. Process för organiserat friluftsliv och naturturism

Den som planerar och genomför en organiserad friluftsansiktivet har ansvaret för att bedöma om den planerade verksamheten riskerar att påverka naturmiljön i sådan grad att den ska anmälas för samråd (kap 4.2.2). Bedömningen kan göras i dialog med förvaltare av det skyddade området. Långsiktig samverkan bidrar till ökad förståelse för respektive verksamhet.

6.1.2 Aktörer i skyddade områden

Inom skyddade områden förekommer olika typer av verksamheter som rennäring, utbildning, turism och enskilt friluftsutövande, även jakt och fiske förekommer i vissa områden. De olika aktörerna har olika syfte och mål för sitt användande av natur- och kulturlandskapet. För att få mesta möjliga utifrån sitt perspektiv i ett skyddat område krävs en god förståelse för och samverkan mellan alla berörda för en långsiktig förvaltning och ett hållbart brukande (läs mer 5.1).

NÄRBOENDE

Att ha nära till natur- eller kulturskyddade områden kan ha stor eller avgörande betydelse för livskvalitet och hälsa för de som bor i närheten. En av de vanligaste friluftsansiktiveterna som många ägnar sig åt är skogspromenader.⁹⁶ Ofta har man särskilda intressen som exempelvis jakt, fiske, skidåkning eller värderar att vistas i naturen så mycket att man väljer att bo i nära anslutning

⁹⁵ Naturvårdsverket 2008, Rapport 5809. *Dialog för miljöhänsyn.*

⁹⁶ Friluftsliv i förändring, Rapport 1. *Vilka är ute i naturen.*

till ett attraktivt naturområde.⁹⁷ Ett ökat antal tillresta besökare kan skapa oror för störningar och påverkan på naturkvalitet bland närboende.

Många byalag och samhällsföreningar arbetar dock med att bevara och utveckla förutsättningar för natur- och friluftrelaterade aktiviteter i landskapet.

MARKÄGARE

I nationalparker är alltid staten markägare. I många naturreservat är marken fortfarande i privat ägo och markägaren har fått ersättning för att till exempel inte längre bedriva skogsbruk, jordbruk, jaga eller fiska. I övrigt är det markägaren som förfogar över sin mark utöver vad föreskrifterna i besluten om områdesskydd säger.

RENNÄRING

Renskötseln i fjäll- och skogsterräng präglar landskapet och har behov av stora ytor och förekommer från norra Dalarna till Treiksröset i norr, både i fjällen och ända ut till kusten. Renskötseln regleras av rennärlagen samt tillhörande förordningar och särskilda föreskrifter. Renskötsel är en del av samisk kultur och en nära dialog med berörda samebyar är viktig för att minimera påverkan under känsliga perioder.

ANNAN NÄRINGSUTÖVARE

Även andra aktörer som är aktiva inom det skyddade området kan påverka eller påverkas av friluftsliv och naturturism. Här bör strävan vara att en ömsesidig hänsyn ska tas. Dialog med exempelvis jordbruk, skogs- och gruvnäring kan vara en viktig metod. Under de perioder som en näringsutövare utövar sin näring är det lämpligt att organiserad verksamhet planeras och genomförs i den del av området där man inte riskerar att krocka med den pågående verksamheten. Exempel kan vara skogsbruk, fiske och jordbruk.

ANNAN INNEHAVARE AV SÄRSKILD RÄTT

Exempel på annan innehavare av särskild rätt kan vara jaktlag, arrendatorer, vägsamfälligheter, vattenregleringsföretag och den som har ledningsrätt. Samtliga är exempel på aktörer som är viktiga att föra dialog med beroende på vilket sätt som planerad friluftsverksamhet kommer att påverka naturmiljö och annan utövares verksamhet.

KOMMUNER

Tätortsnära naturområden är viktiga grönområden för många personer och bidrar till attraktiva boendemiljöer, främjar friluftsliv och hälsa. Kommunen kan marknadsföra sig själv och det skyddade områdena som en tillgång för både innevanare och näringsliv. Översiktsplan och friluftsplän är verktyg för

⁹⁷ Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser 2010.

planering för friluftsliv och rekreation lokalt. I näringslivsplanen kan naturturism finnas med. I ett tätortsnära reservat är ofta kommunen markägare, förvaltare och innehavare av särskild rätt.

6.2 Samverkansråd för organiserat friluftsliv

Samverkansråd är en möjlighet för att föra dialog i ett forum där aktörer i och i anslutning till ett skyddat område kan träffas och diskutera pågående och framtida verksamheter. Fördelarna med att organisera samverkan i ett särskilt råd är många. Det är viktigt för länsstyrelser, kommuner och stiftelser som förvaltar särskilt besöksintressanta skyddade områden att ha kunskap om vilka olika organiserade verksamheter som bedrivs i ett område, om de uppfyller förutsättningarna för att bedriva en hållbar verksamhet samt när på året verksamheten bedrivs (läs mer 4.1, 5.1).

För den som regelbundet organiserar verksamhet i skyddade områden är det viktigt att få möjlighet att delta i samverkansråd som behandlar friluftsliv och naturturism. De har behov av en långsiktig planering och behöver tidigt kunna informera om och marknadsföra sina aktiviteter för att få hållbarhet och lönsamhet i verksamheten.⁹⁸

Målsättningen med ett samverkansråd bör vara att öka förståelse mellan aktörer, informera om olika verksamheter, ökad förståelse och engagemang för natur och kulturvister, om naturvård i allmänhet och för det skyddade området i synnerhet (läs mer 5.2.1).⁹⁹

6.2.1 Samverkansrådets funktion

Genom samverkansråd skapas förutsättningar till samarbete och utbyte av erfarenheter mellan förvaltare, organisatörer och övriga aktörer. Det bidrar till ökad förståelse för förvaltningen av ett skyddat område och om verksamheternas villkor. Samverkan består av olika delar/nivåer: information, dialog, samverkan och partnerskap.¹⁰⁰

Samverkansråd är ett forum för utbyte av information som kan ge förvaltaren underlag för att bedöma och vid behov styra verksamheter. För organisatören kan forumet tillföra kunskap om vad som gäller liksom om specifika natur- och kulturvärden.¹⁰¹ Det kan i sin tur både tillföra kunskap och säkra verksamheten så att arrangören kan marknadsföra sin verksamhet på sikt, satsa på fortbildningar och utveckla spetsprodukter som erbjuds till små grupper.

⁹⁸ Naturvårdsverket 2005, Rapport 5468. *Planering och förvaltning för friluftsliv.*

⁹⁹ Nordiska ministerrådet Tema Nord 2011:526. *Aktivera natur- och kulturarv, -för hållbar utveckling och tillväxt.*

¹⁰⁰ http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_Swedish_final.pdf. *Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocesser.*

¹⁰¹ Naturvårdsverket 2013, Rapport 6562. *Tillgängliga natur- och kulturområden.*

Samverkansråd är viktigt för att få en hållbar verksamhet och en långsiktig friluftsverksamhet lokalt och regionalt. Sådana råd används med framgång i flera skyddade områden med (hög upplevelsevärden) många besökare, exempelvis i Kosterhavets nationalpark i norra Bohuslän. Samverkan kan ske på lokal och på regional nivå beroende på vad förvaltaren vill uppnå (läs mer 6.2.3). För att få en operativ samverkan i ett särskilt besöksintressant område bör deltagarna som bjuds in ha en lokal anknytning. Då finns goda förutsättningar för att bygga en långsiktig och hållbar verksamhet i området. Det kan bidra att forma en lokal identitet utifrån områdets förutsättningar och de aktörer som bedriver verksamhet både inom och utanför området.

6.2.2 Rådets sammansättning

Ett samverkansråd kan bestå av representanter från aktörer som organiserar verksamhet i skyddade områden, förvaltare, kommuner, markägare, närboende, ideella friluftsliv- kultur- eller naturorganisationer, lokal samhällsförening och representant för näring om sådan bedrivs i området. Rådet har till syfte att arbeta strategiskt med organiserad verksamhet i ett skyddat område. Förvaltaren bör vara sammankallande till möten som kan hållas cirka två gånger per år.

Samverkansgruppens deltagare kan bidra till att sprida information om förutsättningar för att bedriva organiserad verksamhet till andra lokala, nationella och internationella organisationer. Det är lämpligt att förvaltaren utformar och tillhandahåller information om vilka områden som är aktuella för organiserat friluftsliv och vad som gäller för att bedriva verksamhet ur ett hållbart perspektiv (läs mer 5.1, 9.1).

Regeringen rekommenderar¹⁰² att nationalparker ska inrätta förvaltningsråd vilket kan genomföras även för naturreservat där organiserade friluftsliv- och naturturismaktiviteter förekommer mer regelbundet. Förvaltningsråd kan ha samma funktion som samverkansråd.

6.2.3 Planering för organiserat friluftsliv

För att organiserad friluftsliv- och naturturismverksamhet ska kunna arrangeras på ett hållbart sätt i skyddade områden är det lämpligt att förvaltaren upprättar en plan/strategi för organiserat friluftsliv. Här kommer dokumentation och sammanställningar av olika aktiviteter in som en viktig del av arbetet. När dialog, samverkansråd och besökarundersökningar har etablerats har förvaltaren ett bra underlag att utforma en sådan långsiktig plan/strategi för friluftsliv och organiserad verksamhet. Strategin bör inkludera:

- rutin för dialog med organisationer,
- nyttjanderättsavtal för varumärket Sveriges nationalparker som tecknas med aktörer som organiserar arrangemang i nationalparker,

¹⁰² Hållbart skydd av naturområden prop 2008/09:214.

- dokumentation av vilken kategori av organiserade arrangemang som efterfrågas och har genomförts,
- besökarundersökningar som kartlägger friluftsliv som utövas av närboende, enskilda besökare,
- näringar som bedrivs i anslutning till området,
- eventuell zonerings.

En friluftsplån/strategi kan användas för att bedöma i vilken omfattning organiserade arrangemang bör kanaliseras i ett eller flera skyddade områden utifrån deras rekreativa bärförmåga samt hur områdena är tillgängliggjorda (läs mer 5.2, 5.3).¹⁰³ Att tydligt kommunicera olika skyddade områdens förutsättningar för friluftsliv underlättar samarbetet mellan organisatör och förvaltare.¹⁰⁴ För organiserad verksamhet med ett tydligt syfte och målgrupp är det viktigt att få vetskap om de förutsättningar som finns i respektive område.

Det är också viktigt att få tillgång till natur och miljöer som överensstämmer med gruppens förväntningar och erfarenhet, givet att naturen klarar besöksstrycket under aktuell tidpunkt. I den kommunala fysiska planeringen finns information om anläggningar som är viktiga för friluftsliv i skyddade områden. Boendeanläggningar, naturcampingar och gästhamnar kan vara viktiga för organiserad friluftsverksamhet.

Ett exempel på arbetssätt är den modell som Västerbottens länsstyrelse använder där de prioriterar förvaltningsinsatser i och mellan olika skyddade områden. Genom att dela in de skyddade områdena i tre nivåer anpassas områden och anläggningar till den efterfrågan som finns från olika typer av besökare och utifrån områdenas rekreativa bärförmåga.¹⁰⁵ De som önskar en hög grad av service och information hänvisas till de naturreservat eller nationalparker där servicenivån är hög, medan de som önskar upplevelser av vildmarks-karaktär och som söker orördhet har möjlighet att besöka en annan typ av områden (läs mer 9.1).

6.2.4 Tillgänglighet till, från och inom området

Ett aktivt arbete med att tillgängliggöra områden omfattar både entréer, anläggningar och leder men också information om hur besökare tar sig till och från området.¹⁰⁶ Det är viktigt att information och utformningen av anordningar speglar den omgivande miljön så att de tillför mervärde till upplevelsen och de förväntningar som besökaren har. För många är tillgänglighetsanordningarna den viktigaste förutsättningen för att kunna ta del av natur- och kulturlandskapet.

Transporterna till och från ett område ska påverka den omgivande miljön så lite som möjligt. För att minska trafikens miljöpåverkan kan man planera

¹⁰³ Naturvårdsverket 2013, Rapport 6562. *Tillgängliga natur- och kulturområden.*

¹⁰⁴ Planera för friluftsliv Natur, samhälle, Upplevelser 2010.

¹⁰⁵ Skötselplan för Fulufjällets nationalpark, Rapport 5246.

¹⁰⁶ Tillgängliga natur- och kulturområden Rapport 6562.

för lämpliga entréer och ledsträckningar. Om en entré till området anläggs i anslutning till en kollektiv transport minskar behovet av biltransporter samtidigt som de icke bilburna får en bättre tillgång till området. Det är bra om både webbinformation och skriftlig information visar på kollektiva transportalternativ till området.

Trafikverkets ansvar och åtagande för en hållbar turismutveckling innebär bland annat bygga och sköta närområden, rastplatser, stationer och bytespunkter där hänsyn till landskapet värden är en given utgångspunkt. Här ingår att vidareutveckla skyltning och vägvisning till skyddade områden.

6.3 Struktur på dialogen

Med tydlig målsättning med förvaltningen för friluftsliv finns ett bra underlag för att nå ut med relevant information både internt och externt. Genom att definierar vilka målgrupperna är, vad de behöver veta, på vilket sätt man når dem och när i tiden det bör ske tydliggörs behov av information och kommunikation (läs mer 6.3). För att strukturera samarbete och dialog med det organiserade friluftslivet kan det vara lämpligt att ta fram och kommunicera en översiktlig tidsplan. Det underlättar för de som organiserar friluftsvksamhet och säkerställer att de får liknande bemötande från förvaltare i alla delar av landet. Det blir också tydligare för förvaltare och myndigheter när behovet av resurser för samverkan är som störst och hjälper till att informera om tillvägagångssätt och förutsättningar för samarbetet.

6.3.1 Underlag för dialog

Att organisatören beskriver sin planerade verksamhet på ett bra sätt, tydliggör försiktighetsmått och förebyggande åtgärder, skapar goda förutsättningar för förvaltaren att bedöma aktiviteten och eventuellt behov av åtgärder. Det är väsentligt för att förvaltaren ska få en samlad bild av vilka verksamheter som kan komma att bedrivas och därmed få underlag för planering. Det är önskvärt att en aktör som arrangerar friluftsliv- och naturturismverksamhet använder så lite resurser som möjligt och även i övrigt påverkar den omgivande miljön minimalt (läs mer 5.1).

Tidig dialog med förvaltaren kan hjälpa organisatören att uppfylla kunskapskravet i MB¹⁰⁷ och anpassa arrangemanget till områdets förutsättningar. Förvaltaren kan informera om andra grupper som planerar verksamhet i samma område och ge tips om särskilt besöksintressanta platser inom området. Målet med dialogen är att både enskilda friluftsutövare och organiserade grupper ska få positiva naturupplevelser under sin vistelse i skyddade områden, samtidigt som man undviker att störa biologiska värden- och upplevelsevärden.

¹⁰⁷ 2 kap. § 2 miljöbalken.

Figur 5. Årsplan för kommunikation, samverkan och dialog för organiserat friluftsliv.

Om verksamheten bedrivs i fjällterräng kan det exempelvis vara lämpligt att organisatören har kunskaper som motsvarar Fjällsäkerhetsrådets fjälledar-norm. Annan lagstiftning som produktsäkerhetslagen kan ställa krav på organisatör att bedriva ett aktivt förebyggande säkerhetsarbete i sin verksamhet. Det är ett krav som exempelvis STF som arrangerer själva ställer på sina guider som leder organiserade turer i de skyddade områdena i de fyra fjällänen Dalarna, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten.¹⁰⁸

Ett förslag till mall/underlag för dialog om planerad friluftsvksamhet finns i bilaga 9.4. Ett mallat, underlag/formulär kan även användas för dialog med aktör som vill teckna nyttjanderättsavtal för logotypen för Sveriges nationalparker. För denna typ av organiserad verksamhet är kvalitet och säkerhet

¹⁰⁸ Bilaga 3: Exempel på kvalitetssäkringssystem för naturturistföretag/are, utbildare och organisationer.

viktigt.¹⁰⁹ Observera att eventuell anmälan för samråd¹¹⁰ görs separat (läs mer 7.1.2:4). Tillsynsmyndighetens handläggning framgår av kap. 7.1.2:4.

6.3.2 Underlag för bedömning

Genom dialog kan förvaltaren få möjlighet att motivera och förklara på vilket sätt en organisatör kan utveckla sin verksamhet i hållbar riktning. Den organiserade verksamheten ska också stämmas av mot övrig friluftsverksamhet som bedrivs i området.

Vid bedömningen av planerat arrangemang bör förvaltaren ta hänsyn till följande:

1 Aktivitet

Den planerade aktiviteten för gruppen har betydelse för påverkan på den omgivande miljön och på andra friluftsutövare. Lokalisering, säsong, gruppstorlek, frekvens och ledare är faktorer som bidrar till arrangemangets påverkan på miljö och andra friluftsutövare.

2 Organisatör

Organisatörens huvudsakliga verksamhetsinriktning, guidekompetens, utbildningar och kvalitetssäkringar som finns inom organisationen kan ha betydelse för hur organisatören genomför och förmedlar natur- och kulturvärden om området.

3 Hantering av resurser

Organisatör/guiden ansvarar för att verksamhet påverkar den omgivande miljön minimalt och hur hanteringen sker i fält. Exempelvis förbrukning och hantering av vatten, avfallshantering och eventuell återvinning ska ske utifrån de förutsättningar som finns på platsen och det ska ske på ett ansvarsfullt sätt.

3 Kvalitet och lokalkännedom

Ledare/Guide har någon form av dokumenterad erfarenhet och kunskap om att leda en grupp människor i naturmiljö, kännedom om de natur- och kulturvärden, allemansrätten och de föreskrifter som råder inom det aktuella området. Arrangörer kan ha någon form av kvalitetssäkring (läs mer 9.3). Arrangören förmedlar innebörden i allemansrätten och de föreskrifter som gäller i aktuellt område, hur den tillämpas och bör upplysa om särskilda hänsynstaganden i det skyddade området. Detta görs genom information från arrangör, samt genom att gruppen får diskutera.

4 Motoriserade transporter

Organisatören bör sträva efter att använda motortransporter endast vid sjukdom eller skada.

¹⁰⁹ www.sverigesnationalparker.se.

¹¹⁰ Naturvårdsverket 2001, Handbok 2001:6 *Anmälan för samråd*.

Om aktiviteten kräver motoriserade transporter ska de ske enligt gällande lagstiftning. Motoriserad trafik i skyddade områden kan i vissa fall förekomma på anvisade leder. Arrangemang som bedrivs med motorfordon bör använda tysta och miljövänliga maskiner.

5 Samarbete och planering

Via dialog medförvaltare kan organisatörer bidra till information om exempelvis status på leder och anläggningar.

6 Säkerhet och information

Säkerhet och relevant information om arrangemanget gentemot deltagare är väsentligt för att kunna erbjuda och bedriva en säker verksamhet och är organisatörens ansvar. Information om produktsäkerhetslag (läs mer 9.2).

7 Åtgärd

Utifrån gällande lagstiftning och föreskrifter för aktuellt område vidtar organisatör särskilda åtgärder för att minimera risk för störning eller skador på natur och andra friluftsutövare beroende på aktivitetens karaktär och omfattning (läs mer tabell 3).

7 Verksamhetens påverkan och behov av åtgärder

Bedömningen av en verksamhets eventuella påverkan görs utifrån syftet med det skyddade området. En arrangör kan behöva vidta olika åtgärder beroende på risk för störningar, skador på natur och människors hälsa som verksamheten kan medföra. I detta kapitel ges en översikt över åtgärder som organiserad verksamhet kan behöva beakta utifrån lagstiftningens krav och typ av påverkan. I kap 6.3.2 redovisas särskilda punkter som kan användas av både förvaltare och arrangör för att beskriva och bedöma en verksamhets påverkan på det skyddade området och andra friluftsutövare.

7.1 Aktiviteter, ansvar och åtgärder

Organisatören har ansvar för att bedöma hur en eller flera planerade friluftaktiviteter kan komma att påverka natur och andra utövare (läs mer 3.5, 4.1). Arrangemang i skyddade områden bör alltid utformas för minimal resursförbrukning och minimal påverkan på naturen. Ofta kan påverkan minska genom lokaliseringsprövning eller anpassning av aktivitet och gruppstorlek. Förvaltaren kan ge organisatören information om upplevelsevärden, om andra grupper kommer att finnas i området, samt om tillgänglighetsanpassningar som kan ha betydelse för arrangemangets genomförande.

Det ankommer på aktören att ansvara för att bland annat kunskapskravet i miljöbalken är uppfyllt.¹¹¹ Det kan innebära att aktören har kunskap om och kan förmedla information vidare till sina deltagare om allemansrätens grundläggande innehåll, föreskrifter som gäller för aktuellt område och för den påverkan som aktiviteten kan medföra och den hänsyn som krävs (läs mer 4.1).

7.1.1 Friluftaktivitetens påverkan

Översikten nedan visar typ av påverkan och de åtgärder som kan behöva vidtas för att minska påverkan från organiserat friluftsliv i skyddade områden.

¹¹¹ 2 kap. 2 § miljöbalken.

Tabell 3. Översikt över möjliga åtgärder för minskad påverkan från organiserat friluftsutövande i skyddade områden. Exempel på arrangemang och beskrivning på tillvägagångssätt beskrivs i 7.1.2.

	Påverkan på natur och besökare	Lagstöd	Åtgärd/hantering
1	Ingen risk för störning eller skador	På allemansrättslig grund och inom ramen för föreskrifterna	Dialog med förvaltare
2	Risk för störning av naturmiljö och/eller andra besökare	På allemansrättslig grund och inom ramen för föreskrifterna	Dialog med förvaltare vilket kan leda till samråd beroende på planerad aktivitet och syftet med områdets skydd
3	Nämnvärd skada och olägenhet	a) Inom ramen för föreskrifterna b) Om samrådsplikt enligt föreskrifterna c) Förbud eller tillståndsplikt genom föreskrifterna	a) Dialog utifrån föreskrift med förvaltaren b) Samråd utifrån föreskrift med förvaltaren c) Kräver tillstånd från tillsynsmyndighet, medgivande från markägare inklusive eventuell ersättning
4	Väsentlig ändring av naturmiljön och allmänhetens tillgång till naturen.	a) Inom ramen för föreskrifterna b) Samrådsområden c) Förbud eller tillståndsplikt genom föreskrifterna	a) 12:6 samråd med tillsynsmyndighet. Medgivande från markägaren inklusive ev. ersättning. b) Samrådsområde för särskild friluftaktivitet kräver alltid samråd oavsett påverkan på natur. c) Kräver tillstånd från tillsynsmyndighet. Medgivande från markägare inklusive eventuell ersättning.
5	Tillstånd för något som är tillståndspliktigt enligt föreskrifterna	Tillståndsplikt enligt föreskrifterna	Kräver tillstånd från tillsynsmyndighet
6	Otillåtna åtgärder	Förbudet genom föreskrifter och andra lagar	Kräver dispens från tillsynsmyndighet och kan endast medges om synnerliga skäl finns. Medgivande från markägare inklusive ev. ersättning.

7.1.2 Rekommendationer vid påverkan från organiserat friluftsliv

Nedan följer exempel på aktiviteter och arrangemang som kan förekomma i skyddade områden som antingen faller inom allemansrättslig grund men här ges också exempel på aktiviteter som inte alltid sker inom ramen för föreskrifter, miljöbalken eller annan lagstiftning. I översikten finns också en beskrivning hur organisatör respektive förvaltare bör gå tillväga när man planerar för en organiserad friluftsverksamhet. Har organisatören ett framtaget planeringsunderlag för den tänkta friluft- eller naturturismaktiviteten kan det vara en bra grund för dialog (läs mer 9.4).

1 Ingen risk för störning eller skador dialog

För aktiviteter som sker inom ramen för allemansrätten och som *inte* riskerar att störa eller skada natur eller störa andra friluftsutövare samt sker inom ramen för vad som är tillåtet enligt föreskrifterna för området, kan det ändå vara lämpligt att organisatören för en inledande dialog med förvaltare. Exempel på friluftsverksamheter i denna kategori är vandring, skidåkning, paddling, bad, bärplockning och fågelskådning och som återkommande aktivitet i grupp.

Ett återkommande/regelbundet användande kan dock kräva samråd eller tillstånd från förvaltaren och tillsynsmyndighet, det kan till exempel gälla lägerslagning, övernattning med fritidsbåt, fiske från båt med handredskap, ridning eller cykling längs samma sträcka där det finns risk för markskador, störning på särskilt känslig växt- eller djurart eller för andra friluftsutövare. Aktiviteten kan komma i konflikt med annan användare och med utövare av annan friluftaktivitet.

Checklista – Ingen risk för störning eller skada

Krav på organisatör	Förvaltarens hantering
Ingen risk för störning eller skador Ingen åtgärd utifrån planerad verksamhet behövs utöver inledande dialog. • Ingen risk för störning eller skador på natur eller andra friluftsutövare• Inom ramen för föreskrifterna 4.2• Underlag 6.3.2	Ingen risk för störning eller skador Utgår från föreskrifter och bedömningspunkter vid dialog med organisatör av planerad verksamhet. • Kommunikation om områdets förutsättningar för friluftsliv 6.3• Underlag 6.3.2• Kvalitetssäkringssystem 9.3• Föreskrifter för aktuellt område

2 Risk för störning utifrån områdets syfte och planerad aktivitet

En verksamhet/åtgärd som faller inom ramen för allemansrättslig grund och föreskrifterna, men som ställer krav på organisatörens kunskap om arrangemangets påverkan på natur, lokalkännedom och var det finns en risk för störningar kräver dialog och kan bli föremål för samråd med förvaltaren.

Samråd krävs om det i föreskrifterna föreskrivs exempelvis att tältning är tillåtet i området efter samråd med förvaltare. Återkommande arrangemang, större arrangemang, stora grupper på 30 personer eller fler och/eller aktiviteter som påverkar markslitage och andra friluftsutövare, är exempel på andra aktiviteter som kan vara tillåtet, men som ställer krav på samråd med förvaltaren.

Checklista – Risk för störning

	Krav på organisatör	Förvaltaren/Tillsynsmyndighetens hantering
A.	Ingen eller eventuell risk för störning av planerad verksamhet –	Ingen eller eventuell risk för störning av planerad verksamhet –
	• Se 1 Ingen risk för störning eller skador	• Se 1 Ingen risk för störning eller skador
B.	Samråd enligt föreskrift Organisatören gör en anmälan när ett samråd krävs enligt föreskrifterna kap 4.2.4 och tabell 3.	Samråd enligt föreskrift Förvaltaren för en dialog med sökanden om hur verksamheten planeras att genomföras och om verksamheten behöver anpassas på något sätt för att ta hänsyn till känslig natur eller andra besökare. Bedömning görs utifrån syftet med det skyddade området och människors hälsa MB kap 2 och föreskrifter för aktuellt område.
	• Underlag bilaga 9.4 • Lagstiftning kap 4.1, 4.2.4 • Handläggningstid Verksamhet eller åtgärd som skall anmälas för samråd får påbörjas tidigast sex veckor efter det att anmälan har gjorts, om inte tillsynsmyndigheten medger något annat.- • Komplettering av ansökan Organisatören har möjlighet att komplettera underlaget för de planerade aktiviteter, som tillsynsmyndigheten bedömer kommer att medföra skada på naturmiljö eller för andra besökare, Kompletteringarna görs utifrån de önskemål myndigheten hänvisar till för att få ett hållbart friluftsanslag. Kompletteringen bör göras inom en 4 veckorsperiod till tillsynsmyndigheten och därmed i god tid innan aktiviteten ska genomföras. • Beslut Tillsynsmyndigheten får förelägga den anmälningsskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljö och för andra friluftsutövare. Om sådana åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för att uppnå syftet med skyddet av miljön, får myndigheten förbjuda verksamheten. Bestämmelser om rätt till ersättning vid ett sådant föreläggande finns i 31 kap.	• Underlag bilaga 9.4 För att förvaltaren ska kunna göra en bedömning om verksamheten är hållbar är beskrivningen enligt de 4 första punkterna viktiga. Punkterna 5–7 rekommenderas för de organisatörer som planerar återkommande verksamhet i skyddade områden under en längre tid och som representerar en hög kvalitet. • Lagstiftning kap 4.1, 4.2.4 • Handläggning De aktiviteter som förvaltaren bedömer kommer att påverka naturmiljö och andra friluftsutövare negativt för förvaltaren dialog kring. Organisatören får möjlighet att komplettera med de anpassningar/hänsyn som förvaltaren hänvisar till för att arrangemanget ska bli hållbart (läs mer kap 5.1). • Beslut Tillsynsmyndigheten ger aktören råd för att minimera negativ påverkan på naturmiljö och andra friluftsutövare. Om dessa åtgärder inte är tillräckliga och om det är nödvändigt för skyddet at miljön får förvaltaren förbjuda aktiviteten. Bestämmelser om rätt till ersättning vid ett sådant föreläggande finns i 31 kap.

3 Nämnvärd skada och olägenhet

Avser friluftsverksamhet som riskerar medföra att nämnvärd skada på störningskänslig natur eller som orsakar olägenheter för annan friluftsutövare.

- a) Om tillåtet enligt föreskrifterna - Bör dialog föras med förvaltare så att skada och olägenhet kan undvikas.
- b) Om samrådsplikt enligt föreskrifterna - Krävs samråd med länsstyrelse eller kommun om det rör sig om ett kommunalt beslutat naturreservat (tillsynsmyndighet).
- c) Om tillståndsplikt enligt föreskrifterna. Krävs tillstånd från länsstyrelse eller kommun om det rör sig om ett kommunalt beslutat naturreservat (tillsynsmyndighet) och medgivande från markägaren inklusive eventuell ersättning.

Exempel på friluftsverksamheter är övernatta flera dygn på samma plats, arrangemang/tävlingar etc. där man ska sätta upp skyltar, målområden, stängsla in områden, sätta upp soptunnor, bajamajor, ordna P-platser. (Kan eventuellt kräva 12:6 samråd och andra tillstånd/dispenser)

Anmälan görs utifrån aktuell lagstiftning och/eller föreskrifterna för aktuellt område.

Checklista Nämnvärd skada

	Krav på organisatör	Förvaltare/Tillsynsmyndighets hantering
A.	Eventuell risk för störning	Eventuell risk för störning
	• Se 1 Ingen risk för störning eller skador	• Se 1 Ingen risk för störning eller skador
B.	Samråd enligt föreskrift	Samråd enligt föreskrift
	• Se 2 B	• Se 2 B
C.	Tillstånd för något som är tillståndspliktigt enligt föreskrifterna Organisatören gör en ansökan för den friluftskiviteten som planeras där man uppger den särskilda hänsyn som man som organisatör kommer att ta. För detta krävs att man har god kunskap om innebörden av föreskrifterna och vad som krävs i aktuellt område kap 4.2.1, 9.2. Ansökan ska vara skriftlig och åtföljd av en karta och eventuellt en miljökonsekvensbeskrivning¹¹¹. Om Natura 2000 område ingår i naturreservatet krävs ett särskilt tillstånd från tillsynsmyndighet. Enligt 2 kap 1 § MB är verksamhetsutövaren också skyldig att visa att hänsynsreglerna i 2 kap. följs. Det gäller bland annat att tillräckliga begränsningar planeras för att förebygga och motverka skada på naturmiljön. Organisatör kan utgå från underlag 9.4 för att sammanställa en ansökan om tillstånd. Verksamhet eller åtgärd påbörjas tidigast 6 veckor efter att ansökan har gjorts.	Tillstånd för något som är tillståndspliktigt enligt föreskrifterna Tillsynsmyndigheten, vanligen Länsstyrelsen, avgör om organisatören i sin ansökan vidtar de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön och för andra friluftsutövare kap 4.2, 5.1. Om åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön och friluftslivet, får myndigheten förbjuda verksamheten. Myndigheten har möjlighet att ställa villkor på verksamheten och ompröva beslut utifrån organisatörens eventuella komplettering av ansökan.¹¹²

¹¹² 6 kap. miljöbalken och förordning (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar.

¹¹³ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Miljokonsekvensbeskrivning/>

	Krav på organisatör	Förvaltare/Tillsynsmyndighets hantering
C.	• Anmälan – Skriftlig anmälan med miljökonsekvensbeskrivning och karta¹¹³• Aktivitet förbjuds eller tillåts enligt föreskrift kap 4.2• Natura 2000 område, särskilt tillstånd krävs• Kontakta markägare• Komplettering av ansökan Den planerade verksamheten som tillståndsmyndighet bedömer inte bedrivs på ett hållbart sätt och som kan komma att påverka områdets syften negativt bör ha möjlighet att komplettera ansökan utifrån de krav tillsynsmyndighet hänvisar till. Kompletteringen bör inkomma inom en 4 veckorsperiod till förvaltaren och därmed i god tid innan arrangemanget ska genomföras.	• Bedömning anmälan• Lagstiftning och föreskrifter för aktuellt område kap 4.2• Natura 2000 område• Ger rådgivning för att minimera negativ påverkan på natur och andra friluftsutövare kap 5.1. Möjlighet att ställa villkor på verksamheten.• Medgivande från markägare inklusive eventuell ersättning.• Beslut om tillstånd eller avslag kap 4.2.3, 4.2.7.

4 Väsentlig ändring av naturmiljö och allmänhetens tillgång till natur

Verksamhet/åtgärd som riskerar att medföra nämnvärd skada eller olägenhet för markägaren, annan nyttjandehavare och friluftsutövare. Naturmiljön kan komma att ändras väsentligt. För områden som utsetts till samrådsområden krävs anmälan trots att friluftaktiviteten inte väsentligt ändrar naturmiljön.

- a) Om tillåtet enligt föreskrifterna - Kräver samråd med tillsynsmyndighet (12 kap. 6 § miljöbalken) och markägare.
- b) Samrådsområden – kräver ansökan om samråd
- c) Om tillståndspliktigt enligt föreskrifterna - Kräver tillstånd från tillsynsmyndighet.

Exempel från Naturvårdsverkets handbok 2001:6 är omfattande turistverksamhet eller turistverksamhet i särskilt känsliga områden, tävlingar, organiserat friluftsliv och lägerverksamhet som berör naturmark och där arrangemangen antingen är mycket stora, störande eller berör känslig natur. Vid sidan av föreskrifterna för det skyddade området är området också natura 2000. Då kräver bestämmelserna att tillstånd söks för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000 område.

Tillsynsmyndighet får via ansökan kännedom om planerad verksamhet och har möjlighet att tillåta eller förbjuda utifrån hänsyn till naturmiljö, människors hälsa och planerad aktivitet. Tillsynsmyndighet har möjlighet att ställa villkor på verksamheten.

¹¹⁴ Naturvårdsverket. Handbok 2001:6. Anmälan om samråd, 6 kap. miljöbalken och förordning (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar.

Checklista Väsentlig ändring av natur

	Krav på organisatör	Tillsynsmyndighetens hantering
A.	Samråd enligt 12 kap. 6§ miljöbalken Organisatören som planerar friluftsverksamhet som är tillåten enligt föreskrifterna men som kan komma att orsaka nämnvärd skada söker samråd med tillsynsmyndighet och tillstånd från markägare.	Samråd enligt 12 kap. 6§ miljöbalken Tillsynsmyndigheten, vanligen Länsstyrelsen, får förelägga den anmälningsskyldige att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön. Om sådana åtgärder inte är tillräckliga och det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön, får myndigheten förbjuda verksamheten. Bestämmelser om rätt till ersättning vid ett sådant föreläggande eller förbud finns i 31 kap MB. Tillsynsmyndighet gör bedömning utifrån hållbarhets- och naturmiljö perspektiv och övriga friluftsutövare.
	• Skriftlig anmälan¹¹⁴ • kontakt och medgivande från markägare kap 4.2.4 • handläggning anmälan • Myndigheten kan i en dialog med verksamhetsutövaren genom rådgivning verka för att negativ påverkan på naturmiljön minimeras. • Myndigheten har möjlighet att förelägga verksamhetsutövaren att vidta de åtgärder som behövs för att begränsa och motverka verksamhetens skada på naturmiljön. • Myndigheten kan också förbjuda verksamheten om det är nödvändigt för skyddet av naturmiljön och andra skyddsåtgärder inte är tillräckliga. • Verksamhet eller åtgärd som skall anmälas för samråd får påbörjas tidigast sex veckor efter det att anmälan har gjorts, om inte tillsynsmyndigheten medger något annat.¹¹⁵	• Bedömning av ansökan • Handläggning • Beslut • Medgivande eller förbud • Markägaren förbjuder eller tillåter aktivitet inklusive eventuell ersättning kap 4.2.4
B.	Samrådsområden Ett område som utsetts till samrådsområde för särskild friluftaktivitet kräver alltid samråd oavsett påverkan på natur.	Samrådsområden Tillsynsmyndighet gör bedömning utifrån hållbarhets- och naturmiljö perspektiv och övriga friluftsutövare.
	• Se 4 A Samråd enligt 12 kap. 6§ miljöbalken	• Se 4 A Samråd enligt 12 kap. 6§ miljöbalken
C.	Tillstånd Om tillståndsplikt enligt föreskrifterna	Tillstånd Om tillståndsplikt enligt föreskrifterna
	• Se 3 C Tillstånd	• Se 3 C Tillstånd

¹¹⁵ Naturvårdsverket 2001. Handbok 2001:6 Anmälan för samråd.

¹¹⁶ 12 kap. 6 § 3 st. miljöbalken.

5 Tillståndsplikt enligt föreskrifterna

Verksamhet som kräver tillstånd enligt föreskrifterna för det skyddade området. Kräver tillstånd från tillsynsmyndighet och medgivande från markägaren inklusive eventuell ersättning.

Exempel på aktuella friluftaktiviteter är elda, tälta, cykla, rida samt större eller återkommande arrangemang.

Om det finns förbud för eller som det krävs tillstånd för planerad aktivitet för ett naturreservat eller nationalpark krävs att organisatören söker tillstånd.

Checklista – Tillstånd enligt föreskrifterna

	Krav på organisatör	Tillsynsmyndighetens hantering
A.	Tillstånd för något som är tillståndspliktigt enligt föreskrifterna Om tillståndsplikt enligt föreskrifterna	Tillstånd för något som är tillståndspliktigt enligt föreskrifterna Om tillståndsplikt enligt föreskrifterna
	• Se 3 C Tillstånd	• Se 3 C Tillstånd

6 Otillåtna åtgärder

Verksamhet som är oförenlig med gällande lagstiftning och gällande föreskrifter för det skyddade området. Enligt lag förbjudna åtgärder som faller på polis (ibland naturvårdsvakt) och åklagare att ingripa(hantera). Exempelvis är terrängkörning, fiske utan lov, fälla träd, bryta grenar, bygga lägerplats, konstruera gömsle, tagande av julgran utan lov, gräva, bygga, skräpa ner m.m.

Vissa åtgärder/verksamheter kan i vissa undantagsfall tillåtas efter det att dispens har meddelats av behörig myndighet, tillstånd/medgivande har erhållits från markägaren och dispens från föreskrifter meddelats från ansvarig myndighet.

Om den planerade aktiviteten medför nämnvärd skada eller olägenhet för natur och andra friluftsutövare och är förbjuden enligt föreskrifter och andra lagar.

Checklista – Otilåtna åtgärder

	Krav på organisatör	Tillståndsmyndighetens hantering
A.	Dispens för något som inte tillåts i föreskrifterna Dispens för något som inte tillåts i föreskrifterna Att söka dispens innebär att man söker undantag från ett förbud. För att meddela dispens för en organiserad friluftsvksamhet måste det finnas särskilda skäl som exemplifieras av organisatör.	Dispens för något som inte tillåts i föreskrifterna Dispens för något som inte tillåts i föreskrifterna Tillsynsmyndighet gör en bedömning av ansökan utifrån hållbarhets- och naturperspektiv, övriga friluftsutövare, syftet med områdesskydd och föreskrifter kap 4.2, 5.1. Tillsynsmyndighet fattar beslut utifrån ansökan och eventuell komplettering. Möjlighet att ställa villkor på verksamheten.
	• Dispensansökan inklusive MKB^{116, 117} och karta • Komplettering utifrån föreslagna åtgärder Organisatör söker dispens för åtgärder som är tillståndspliktiga enligt föreskrifter för det skyddade området. I 23 § FOM anges att ansökan om dispens ska vara skriftlig och åtföljd av en karta. En ansökan som avser en åtgärd som kan inverka negativt på ett särskilt skydds- eller bevarandeområdes bevarandestatus ska alltid vara åtföljd av en miljökonsekvensbeskrivning enligt 6 kap. MB. Enligt 2 kap 1 § MB är verksamhetsutövaren också skyldig att visa att hänsynsreglerna i 2 kap. följs. Det gäller bland annat att tillräckliga begränsningar planeras för att förebygga och motverka skada på naturmiljön. Organisatör kan utgå från underlag bilaga 9.4 och komplettera med MKB och karta för att sammanställa en ansökan om dispens.	• Beslut om dispens eller avslag • Dispensansökan kan kompletteras med föreslagna åtgärder • Medgivande från markägare

¹¹⁷ 12 kap. 6 § 3 st. miljöbalken.

¹¹⁸ <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Miljokonsekvensbeskrivning/>

8 Källförteckning

EEA 2013: *Bathing Water Directive report 2013 Sweden.*

FN 1987: Bruntlandkommisionen *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future.*

Brugge,B. Glantz,M. Sandell,K.2002: *Friluftslivets pedagogik.*
ISBN 91-47-05130-2 Liber

Europeiska Agenda 21 för hållbar turism – EU kommissionen 2006 ny turismpolitik för EU

Fors, S. Flygt, L. Wall Reinius, S.2010: *Svensk naturturism för den internationella marknaden.* Rapport 2010:26 ETOUR

Fredman, P. Karlsson, SE. Romild, U. Sandell, K. 2008: *Vilka är ute i naturen?* Rapport 1

Friluftsliv i förändring. ISBN 978 91 86073 06 0.

Fredman, P. Margaryan, L. 2014: *The supply of naturebased tourism in Sweden,* Report 2014:1 ETOUR

Fredman, P. Stenseke, M. Sandell, K. 2013: *Friluftsliv i förändring, resultat från ett forskningsprogram.* Rapport 6547.

Fredman, P. Wall Reinius, S. Lindberg, C. 2009: *Turism i natur;* Rapport 2009:23 ETOUR

Fiskeriverket 2007: *Fritidsfiske och fritidsfiskebaserad verksamhet.*

Havs- och vattenmyndigheten 2012: *Föreskrifter och allmänna råd om badvatten* (HVMFS 2012:14)

Havs- och vattenmyndigheten 1982: *Föreskrifter om fiskevårdsområden* (FIFS 1982:3).

Havs- och vattenmyndigheten 1985: *Föreskrifter om fisketillsynsmän* (FIFS 1985:3).

Havs- och vattenmyndigheten 2004: *Fiske i Skagerrak, Kattegatt och Östersjön* (FIFS 2004:36).

Havs- och vattenmyndigheten 2004: *Fiske i sötvattensområdena* (FIFS 2004:37).

Havs- och vattenmyndigheten 2013: *Vägledning Reglering av fiske i marina skyddade områden* (2013:13).

Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten 2013: *Svenskt fritidsfiske och fisketurism 2020.*

- Naturvårdsverket, ETOUR, Fjällmistra 2003: *Rekreation, friluftsliv och turism i naturskyddade områden*. LIBRIS-ID:9581207.
- Naturvårdsverket 2007: *Besökarundersökningar i naturområden*. ISBN 978-91-620-1263-2.
- Naturvårdsverket 2008: *Dialog för naturvården*. Rapport 5809.
- Naturvårdsverket 2001: *Anmälan för samråd*. Handbok 2001:6. ISBN 91-620-6228-X.
- Naturvårdsverket 2009: *Artskyddsförordningen del 1*. Handbok 2009:2. ISBN 978-91-620-0160-5.
- Naturvårdsverket 2003: *Handbok med allmänna råd*. Handbok 2003: 9 december 2003.
- Naturvårdsverket 2009: *Strandskydd – en vägledning för planering och prövning*. Handbok 2009:4, Utgåva 2.
- Naturvårdsverket 2003: *Natura 2000 i Sverige, Handbok med allmänna råd*. Handbok 2003:9.
- Naturvårdsverket 2015: *Manual för formulering och uppföljning av bevarandemål för friluftsliv i skyddade områden - ej klar*.
- Naturvårdsverket 2004: *Värna, Vårda, Visa - Ett program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005 – 2015*. Rapport 5410.
- Naturvårdsverket 2005: *Planering och förvaltning för friluftsliv*. Rapport 5468.
- Naturvårdsverket 2005: *Skyddad natur- en motor för regional och lokal utveckling*. Rapport 5504.
- Naturvårdsverket 2002: *Skötselplan för Fulufjällets nationalpark*, Rapport 5246
- Naturvårdsverket 2005: *Terrängkörning – handbok med allmänna råd* 2005:1. ISBN 91-620-0136-1
- Naturvårdsverket 2013: *Tillgängliga natur- och kulturområden*. Rapport 6562
- Naturvårdsverket (2010) *Utökad strandskydd – en vägledning till underlag och beslut*. 2010:4 utgåva 1. ISBN 978-91-620-0167-4
- Naturvårdsverket 2014: *Uppföljning av friluftsliv- Förslag till en samlad uppföljning av friluftsliv inom miljömålssystemet och friluftsmålen*. Rapport 6480. ISBN978-91-620-6480-8.
- Naturvårdsverket 2010: *Uppföljning av skyddade områden i Sverige*. Rapport 6379.

- Paulrud, A. 2004. *Economic Valuation of Sport-fishing in Sweden*, Doctoral diss. SLU. Acta Universitatis agriculturae Suecia. Silvestria vol. 323. 2004.
- Hållbart skydd av naturområden*. Prop 2008/09:214 Regeringskansliet Stockholm.
- Framtidens friluftsliv*. Prop 2009/10:238 Regeringskansliet Stockholm.
- Mål för friluftslivspolitiken* Regeringens skrivelse 2012/13. Regeringskansliet, Stockholm.
- En samlad naturvårdspolitik*. Regeringens skrivelse 2001/02:173 Regeringskansliet Stockholm.
- Tillväxtverket 2009: *Inspiration till utveckling av hållbar turism*. Rapport 0002.
- Tillväxtverket 2006: *Turismens begreppsnyckel*. Info 017-2006.
- Wall Reinius, S. 2009: *Protected attractions - Tourism and wilderness in the Swedish mountain region*. Stockholms universitet. ISBN: 978-91-7155-906-7
- Wallsten, P. 1988: *Rekreation i Rogen – Tillämpning av en planeringsmetod för friluftsliv*. Kommit – Rapport 1988:2
- Klas Sandell, Ebba Lisberg Jenssen, Peter Fredman, Lars Emmelin 2010: *Planera för friluftsliv Natur, Samhälle, Upplevelser* ISBN 978 91 7331 365 0
- Nordiska ministerrådet 2011: Tema Nord 2011:526; *Aktivera natur- och kulturarv, -för hållbar utveckling och tillväxt* ISBN978-92-893-2220-1
- Nordiska ministerrådet 2007: Tema Nord 2007:537: *BESÖKARUNDERSÖKNINGAR I NATUROMRÅDEN – en vägledning baserad på erfarenheter från de nordiska och baltiska länderna* ISBN 978-952-446-724-7
- Agenda för en hållbar och konkurrenskraftig europeisk turism /* KOM/2007/0621 slutlig */
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/7/EG av den 15 februari 2006 om förvaltning av badvattenkvaliteten och om upphävande av direktiv 76/160/EEG
- EUROPARÅDETS INGO-KONFERENS
- CONF/PLE(2009)CODE1 - Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocesser

Länkar

www.badplatsen.folkhalsomyndigheten.se/

www.miljömål.se

www.skogsstyrelsen.se

www.visita.se/svensk-turism

www.friluftsforskning.se

<http://www.naturvardsverket.se/miljoarbete-i-samhallet/>

<http://www.sverigesnationalparker.se>

<http://www.mmv2012.se/MMV-2012-Proceedings.pdf>

http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/industry/l10132_sv.htm

http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/eden-destination/index_en.htm

<http://www.naturvardsverket.se/nationalparker-varumarke>

[http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/
Foreskrifter-allmanna-rad/admin/Amnesindelning/
?query=%22nfstema-nationalpark%22](http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Foreskrifter-allmanna-rad/admin/Amnesindelning/?query=%22nfstema-nationalpark%22)

[http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/
Miljokonsekvensbeskrivning/](http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Miljokonsekvensbeskrivning/)

[http://www.eea.europa.eu/sv/pressroom/newsreleases/
utmarkt-vattenkvalitet-vid-de-flesta](http://www.eea.europa.eu/sv/pressroom/newsreleases/utmarkt-vattenkvalitet-vid-de-flesta)

[http://www.eea.europa.eu/themes/water/status-and-monitoring/
state-of-bathing-water/state](http://www.eea.europa.eu/themes/water/status-and-monitoring/state-of-bathing-water/state)

[https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/havsplanering/
havsplanering-i-sverige/havsplanering---nulage-2014.html](https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/havsplanering/havsplanering-i-sverige/havsplanering---nulage-2014.html)

[http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/
ISBN/0100/91-620-6228-X/](http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/0100/91-620-6228-X/)

[http://www.naturvardsverket.se/Dokument/publikationer/
620-6228-x.pdf?pid=2570](http://www.naturvardsverket.se/Dokument/publikationer/620-6228-x.pdf?pid=2570)

<http://www.naturvardsverket.se/nationalparker-varumarke>

www.naturvardsverket.se/kartverktyget-skyddad-natur

<http://www.svenskafiskeregler.se/Sv/Pages/default.aspx>

[https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/sport--och-fritidsfiske/
fakta-om-fritidsfiske.html](https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/sport--och-fritidsfiske/fakta-om-fritidsfiske.html)

[https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/sport--och-fritidsfiske/
fisketurism.html](https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/sport--och-fritidsfiske/fisketurism.html)

Lagstiftning

- Miljöbalk (1998:808)
- Förordning (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar
- Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.
- Förordning (2003:133) om statsbidrag till friluftsförbund
- SFS 2011:629, Förordning om ändring i förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.
- Förordning:(1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskenäringen
- Förordning(1993:1053) om användning av vattenskotrar
- Sjötrafikförordningen(1986:300)
- Terrängkörningsförordningen(1978:594)
- Badvattenförordning (2008:218)
- Sjölagen(1994:1009)
- Fiskelagen(1993:787)
- Lag(1981:553) om fiskevårdsområden
- Lag(1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde
- Produktsäkerhetslagen(2004:451)
- Brottsbalken(1962:700)
- Sakdeståndslagen(1972:207)
- Rennäringslagen(1971:437)
- Lagen(2007:1150) om tillsyn över hundar och katter
- Terrängkörningslagen(1975:13139)

Rättsfall

- NJA 1996 s. 495 (Forsränningsmålet)

Propositioner

Proposition 1997/98:45

Muntligt anförande

Klas Sandell 201406133

Bilder

Bild 1 Skidåkare på tur – David Erixon

Bild 2 Eld – David Erixon

Bild 3 Skidåkare i sol – fotograf okänd

Bild 4 Kajak – David Erixon

Bild 5 Barn vid träd – Erik Hellberg Meschaks

Bild 6 Löpare på myr – David Erixon

Bild 7 Hundspann – David Erixon

Bild 8 Matlagning – Tanya Persson

Bild 9 Rinnande vatten och tält – David Erixon

Bild 10 Guldstjärnan – Evelina Selander

Bild 11 Paus kajakpaddling – Ingvar Jundén

Bild 12 Vandrings skor – David Erixon

Bild 13 Klättring – David Erixon

Bild 14 Spång – David Eriksson

Bild 15 Längdåkare i snöstorm längs vinterled – Ulrika Karlsson

Bild 16 Löpare på väg över bäck – Ludwig Karlsson

9 Bilagor

9.1 Västerbottens läns urvalskriterier för klassning av naturreservat

Principer för urval av områden

Urvalet av områden som Länsstyrelsen prioriterar för tillgänglighetsåtgärder ska representera de naturtyper som finns i länet. Länsstyrelsen arbetar för att områden där omfattande tillgänglighetsåtgärder genomförs, tillgänglighetsklass 1 samt ett urval av områden i tillgänglighetsklass 2, ska vara en tillgång för samtliga kommuner i länet och deras invånare. I gleset befolkade delar av länet kan större åtgärder inom tillgänglighetsklass 2 genomföras för att nå den målsättningen. Åtgärder på tillgänglighet, framförallt anläggningar, medför stora kostnader för underhåll på längre sikt. Därför är det viktigt att det finns möjlighet till kostnadseffektiv tillsyn och underhåll av anläggningar. Det bör ske en avvägning mellan kostnader för långsiktigt underhåll och nytta när åtgärder planeras.

För att reservat som tillhör tillgänglighetsklass 2 ska flyttas upp till tillgänglighetsklass 1 krävs att Länsstyrelsen får ökade medel för förvaltning av skyddade områden och/eller att det finns en annan aktör som kan finansiera nya anläggningar och stå för drift och underhåll av anläggningarna i framtiden. Ett byte till högsta tillgänglighetsklass får endast ske om naturreservatet kan uppfylla urvalskriterierna för högsta tillgänglighetsklass. Att det redan finns anläggningar i ett naturreservat är inte en grund för vilken tillgänglighetsklass det ska tillhöra.

KRITERIER FÖR TILLGÄNGLIGHETSKLASSNING

Nedan beskrivs kriterierna för de tre tillgänglighetsklasserna. Modellens kriterier är enkla att använda utifrån befintlig kunskap och kräver inte omfattande inventeringar. De olika kriterierna inom respektive klass har delats in i huvudkriterier och stöd-kriterier. Huvudkriterierna måste uppfyllas och stöd-kriterierna ska användas som ett stöd i valet mellan två eller flera områden. Information och naturvägledning beskrivs mer detaljerat i avsnittet om naturvägledning.

Kriterier för naturreservat i den lägsta tillgänglighetsklassen (klass 3)

De flesta naturreservat i länet tillhör lägsta tillgänglighetsklass (klass 3). Dessa naturreservat uppfyller få av kriterierna för klass 1 och 2. Det innebär inte att naturreservaten saknar betydelse för det rörliga friluftslivet. Dessa områden är viktiga för att tillgodose önskemål om besök i orörd natur och kan vara av stort lokalt intresse med lokalt eller kommunalt ägda och förvaltade anläggningar

Kriterier för naturreservat i den näst högsta tillgänglighetsklassen (klass 2)

De flesta naturreservat i länet som har anläggningar för friluftslivet där Länsstyrelsen är ansvarig förvaltare tillhör klass 2. Dessa områden ska minst uppfylla urvalskriterierna för klass 2. Hit förs ett urval av reservat som kan vara intressanta att lyfta fram som besöksmål för den som vill ha mer vildmarkspräglade upplevelser. Till denna klass förs också naturreservat som har många besökare under en kort period och då besöksstrycket kräver besöksanläggningar för att förhöja naturupplevelsen och/eller minska risken för störningar på arter eller naturtyper samt markslitage. Det kan t.ex. vara reservat där många fåglar rastar under våren och hösten.

Huvudkriterier:

- Områdena ska ligga vid väg som är farbar med bil under den del av året då området är besöksintressant.
- Området ska ha flera upplevelsevärden och möjligheter att utöva olika friluftaktiviteter, för exempel se bilaga 2. Det ska finnas minst ett intressant besöksmål i området.
- Det ska finnas ett regionalt eller stort lokalt intresse att besöka området.
- Det ska vara möjligt att bygga de anläggningar som ska finnas i klass 2 områdena (se avsnittet, Servicenivå i de olika tillgänglighetsklasserna) utan att påverka eller skada syftet med naturreservatet.

Stödskriterier:

- Områdena ska sammantaget representera en variation av naturtyper som finns i länet och som är av regionalt eller mycket stort lokalt värde.
- Det är meriterande för ett område om det finns ett stort lokalt eller kommunalt intresse att tillgängliggöra området exempelvis genom förbättrad/utökad naturvägledning eller skötsel av områdets anläggningar. Områdets förutsättningar för att bidra till utvecklingen av besöksnäringen bör också vägas in.

Kriterier för naturreservat i den högsta tillgänglighetsklassen (klass 1)

De skyddade områden som uppfyller kriterierna för den högsta tillgänglighetsklassen är eller har förutsättningar att bli länets mest välbesökta. De består av ett litet antal naturreservat med hög servicenivå för besökare. Målsättningen är att dessa områden ska vara tillgängliga för de allra flesta och de kan beskrivas som ”Lågskoreservat” då åtminstone delar av reservatet ska gå att besöka utan särskilda förkunskaper eller utrustning. Områden som förs till klass 1 uppfylla de nedan angivna huvudkriterierna.

Huvudkriterier:

- Området ska ligga i närheten av en större tätort, ett välbesökt turistområde, eller ha andra välbesökta sevärdheter i närområdet.
- Det ska finnas en större allmän väg i anslutning till området.

- Området ska ha möjlighet att erbjuda upplevelsevärden av nationellt eller stort regionalt intresse samt olika friluftaktiviteter, se bilaga 2. Upplevelsevärdena, besöksmålen samt friluftaktiviteterna ska sammantaget vara eller kunna utvecklas till att vara av så stort intresse att besökaren vill resa till området och göra återbesök.
- Området ska kunna tåla ett ökat besöksantal och det ska vara möjligt att bygga de anläggningar som ska finnas i klass 1 reservaten (se avsnittet, Servicenivå i de olika tillgänglighetsklasserna) utan att påverka eller skada syftet med naturreservatet.
- Det ska vara möjligt att göra området intressant att besöka för personer med funktionsnedsättning, äldre och barn.
- Det ska finnas minst tre tydliga besöksmål i området t ex vacker utsikt, spännande växter, intressant fornlämning eller kulturmiljö.
- Området ska ha eller förväntas få hög besöksfrekvens som motiverar områdets servicenivå.
- Det ska finnas möjlighet till och vara intressant att besöka området i stort sett året runt.

Stödkriterier:

- Områdena ska sammantaget representera en variation av natur- och kulturmiljöer som finns i länet.
- Vägen till området bör vara av sådan standard att den är farbar med buss. Om upprustning av vägen krävs bör en avvägning mellan kostnad och nytta avgöra om ett område ska föras till klass 1.
- Området bör ligga inom eller i nära anslutning riksintresseområde för friluftslivet alternativt uppfylla flera av upplevelsekriterierna i bilaga 2.
- Det bör finnas tillgång till service för besökare i närheten t.ex. logimöjligheter, affär och matställen. Det är meriterande med närhet till eller förutsättningar för kollektivtrafik i nära anslutning till huvudentrén.

9.2 Lagstiftning – en översikt

Förvaltaren har möjlighet att kommunicera med organisatörer om förutsättningar om hållbar verksamhet och de lagar och bestämmelser som bör beaktas. Ansvaret vilar alltid på organisatören att se till så att alla för verksamheten relevanta lagar och bestämmelser följs. Punkterna under kap 6.3.2 ger vägledning utifrån lagstiftning och ur hållbarhetsperspektiv vad organisatören bör utgå ifrån vid planeringen av aktiviteten (läs mer 4 och 5). För brott eller förseelse mot områdesskydd finns bestämmelser i 29 kap. miljöbalken.

ALLEMANSRÄTTEN

- 2 kap. 15 § 4 st. regeringsformen (1974:152).
- 7 kap. 1 § miljöbalken (1998:808), MB.

MILJÖBALKEN

- 2 kap. MB – Allmänna hänsynsregler.
Ställer krav på att verksamhetsutövaren har den *kunskap* som krävs för att bedriva verksamheten, att nödvändiga *försiktighetsmått* vidtas för att förebygga, hindra och motverka skada eller olägenhet pga. verksamheten, att en lämplig *plats* väljs för verksamheten så att risken för skada eller olägenhet minimeras.
- 7 kap. 2-3 §§ MB, 4-6 §§ nationalparksförordningen (1987:938) samt de individuella föreskrifter som gäller för respektive nationalpark¹¹⁹.
- 7 kap. 4-7 §§ MB samt de individuella föreskrifter som gäller för respektive naturreservat¹²⁰.
- 7 kap. 12 § MB – djur- och växtskyddsområde.
- 7 kap. 13-18 h §§ MB – strandskydd¹²¹.
- 7 kap. 27-29 b § MB - Natura 2000¹²².
- 8 kap. MB samt 4-9 §§ artskyddsförordningen (2007:845)¹²³.
- 12 kap. 6 § MB – om anmälan för samråd till Länsstyrelsen rörande verksamhet eller åtgärd som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken, men som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön.
- 15 kap. 30 § MB – förbud mot nedskräpning.
- 26 kap. 11 § MB – stängselgenombrott.

BADPLATSER OCH BADVATTNETS KVALITET

- Rådets direktiv 2006/7/EG av den 15 februari 2006 om förvaltning av badvattenkvaliteten och om upphävande av direktiv 76/160/EEG
- Badvattenförordning (2008:218) <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20080218.htm>
- Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om badvatten (HVMFS 2012:14)

FISKELAGEN

Fiskelagen (1993:787)

- 8 – 9 och 13 §§ Rätten till fiske och Om fiske i allmänt och enskilt vatten
- 19 -20 §§ Om föreskrifter för fiskets bedrivande
- 27 § Om rätten att använda någon annans strand
- 29 § Om åtgärder mot vanskötsel av fiske
- 34-36 §§ Tillsyn

¹¹⁹ NP-föreskrifter finns här: <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Foreskrifter-allmanna-rad/admin/Amnesindelning/?query=%22nfstema-nationalpark%22>

¹²⁰ För en närmare redogörelse om vad som gäller för dispens från NR-föreskrifter, se NV:s handbok om NR. Föreskrifter för individuella NR kan erhållas från respektive länsstyrelse eller kommun (beroende på vem som är huvudman i det enskilda fallet).

¹²¹ För närmare info, se Naturvårdsverket. *Handbok om strandskydd, Utökat strandskydd – en vägledning till underlag och beslut* 2010.

¹²² För närmare info, se NV:s handbok om Natura 2000.

¹²³ För närmare info, se NV:s webbvägledning.

Förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen

- 5 kap 2 och 5 §§ Tillsyn
- 6 kap 7 § Fiskevårdsområden

Lag (1981:533) om fiskevårdsområden

Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om fiske

- Fiske i sötvattensområdena (FIFS 2004:37)
- Fiske i Skagerrak, Kattegatt och Östersjön (FIFS 2004:36)
- Föreskrifter om fisketillsynsmän (FIFS 1985:3)
- Föreskrifter om fiskevårdsområden (FIFS 1982:3)

TERRITORIELL LAGSTIFTNING

Lag (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde

PRODUKTSÄKERHETSLAGEN (2004:451)

- Lagen syftar till att säkerställa att varor och tjänster som tillhandahålls konsumenterna inte orsakar skada på person.

BROTTSBALKEN (1962:700), BRB

- 4 kap. 6 § BrB – hemfridsbrott.
- 12 kap. 1 § BrB – skadegörelse.
- 12 kap. 2 § 2 st. BrB – anger vilka naturalster som är förbjudna att plocka i naturen utan markägarens medgivande.
- 12 kap. 4 § BrB – tagande av olovlig väg.

JORDABALKEN (1970:994)

- 3 kap. 1 § jordabalken ställer krav på att hänsyn tas till omgivningen vid nyttjande av egen eller annans fasta egendom.

SKADESTÅNDSLAGEN (1972:207)

RENNÄRINGSLAGEN (1971:437)

- 93 § anger kopplingstvång för hundar där renskötsel bedrivs.

LAGEN (2007:1150) OM TILLSYN ÖVER HUNDAR OCH KATTER

- 16-17 §§ reglerar hur hundar ska hållas under vissa tider på året.

Sjölagen (1994: 1009)

Sjötrafikförordningen (1986:300)

Förordning (1993:1053) om användning av vattenskoter

TERRÄNGKÖRNINGSLAGEN (1975:1313)

TERRÄNGKÖRNINGSFÖRORDNINGEN (1978:594)¹²⁴

LOKALA ORDNINGSFÖRESKRIFTER

- Med stöd av förordningen (1993:1632) med bemyndigande för kommuner och länsstyrelser att meddela lokala föreskrifter enligt ordningslagen (1993:1617), kan kommuner och länsstyrelser besluta om lokala ordningsföreskrifter i syfte att upprätthålla den allmänna ordningen på offentlig plats. (Med stöd av sådana föreskrifter kan bl.a. allemansrätten upphävas lokalt, exempelvis genom förbud mot tältning på offentlig plats m.m.)

¹²⁴ För mer info, se Naturvårdsverket 2005. Terrängkörning - handbok med allmänna råd.

9.3 Exempel på kvalitetssäkringssystem för naturturistföretag

Fjällsäkerhetsrådet

Att leda folk i svensk fjällvärld är en uppgift som kräver kompetens att klara olika typer av situationer som kan uppstå på fjället. Fjällsäkerhetsrådet har fastställt en utbildningsnorm för den som professionellt skall guida i svensk fjällvärld.

TourQuality är ett grundläggande program för kvalitetssäkring och styrning av den turistiska upplevelsen: boende, aktiviteter, mat, resor och annan besökarservice.

Naturens Bästa är ett kvalitetsmärke för ansvarsfull upplevelseturism i naturen i Sverige. Det som internationellt ofta kallas för ekoturism.

Svanen är Nordens officiella miljömärke och det drivs på uppdrag av regeringen, utan bransch- eller vinstintresse. EU Ecolabel är Europas gemensamma miljömärkning. Båda är frivilliga, positiva märkningar av varor och tjänster. De är till för att hjälpa konsumenter att leva ett miljövänligt liv.

Visit Sápmi är en turismorganisation skapad och ägd av Svenska Samernas Riksförbund. Sápmi experience är organisationens kvalitetsmärkningssystem som använder tre kriteriegrupper; etik, service och hållbarhet.

Swedish welcome är en certifieringsorganisation som ägs av flera länsbaserade turistbyråer men är verksam över hela landet. Man arbetar för: ”Trygga val för bättre upplevelser och hållbar utveckling. Professionella bedömningar av boenden och upplevelser. Certifierade turismverksamheter som vill utveckla svensk besöksnäring för dagens gäst, och för morgondagens.”

9.4 Mall/Underlag för dialog om organiserad friluftaktivitet

Utgångspunkt för planerad verksamhet är att aktiviteten sker på allemansrättslig grund och faller inom ramen för föreskrifterna för området.

	Beskrivning	Kommentar	Förvaltarens underlag för vägledning
1. Aktivitet		Beskriv aktiviteten och dess syfte, antal deltagare, färd sätt, övernattningsform, antal gånger aktiviteten genomförs, lokalisering m.m. Bifoga karta!	Hur påverkar aktiviteten den omgivande miljön och andra friluftsutövare? Är det en lämplig tidpunkt? Finns det alternativa platser för aktiviteten som är bättre?
2. Organisatör och ledare		Typ av ledning, typ av kompetens, och antal aktiva ledare under aktiviteten.	Vilka förutsättningar har organisatören att göra en bra aktivitet? Erfarenhet, utbildningar, guidekompetens, kvalitets-säkringar inom organisationen är några aspekter att ta hänsyn till.
3. Hantering av resurser		Hur hanteras avfall och latrin? Transportbehov?	Kan man visa att man har en god hantering?
4. Kvalitet och lokalkännedom		Finns certifiering för hållbarhet och säkerhet? Vad finns det för säkerhetsplan för aktiviteten? Guidekompetens: ledarskap, natur- och kulturkunskap, säkerhet, lokalkännedom m.m. Vilken kunskap har aktivitetsledningen om området, dess värden och känslighet? Vad ska förmedlas till deltagarna?	
5. Motoriserade transporter		Behov och omfattning. Behövs dispens enligt terrängkörningslagen? Kan de vara störande för miljö och människor?	
6. Samarbete och planering		Kan aktören bidra till en bättre skötsel av området?	
7. Säkerhet och information		Hur kommunicerar aktören sin verksamhet till deltagarna? – Vilka krav säger man sig själv motsvara? – Målgrupp? – Introduktion av deltagarna? – Säkerhet och riskbedömning?	
8. Anmälan, tillstånd och dispens		Har anmälan gjorts, eller är relevanta tillstånd och/eller dispenser sökta och meddelade?	

9.5 Samarbete - Varumärke och NP webb.

9.5.1 Nyttjanderättsavtal

Exempel 1 från Kosters nationalpark

9.5.2 Nyttjanderättsavtal Varumärket Sveriges nationalparker

Del 1

Överenskommelse om nyttjanderätt till varumärket Sveriges nationalparker och xxx nationalpark samt vidareöverlåtelse av nyttjanderätt

Inledning

Sveriges nationalparker är en viktig del av den svenska naturvården och representerar de mest skyddsvärda landskapstyperna som finns i landet. Nationalparkerna är naturvårdens flaggskepp. Varumärket Sveriges nationalparker ägs av Naturvårdsverket och används av Naturvårdsverket och nationalparksförvaltarna gemensamt.

Sveriges nationalparker har en gemensam identitet och en del av den gemensamma identiteten är *den gemensamma logotypen*.

Aktörer i en nationalpark kan ges rätten att använda respektive nationalparks logotyp: *i samarbete med xx nationalpark*. För de olika parkernas logotyper, se bilaga till denna överenskommelse.

Det finns två syften med arbetet med varumärket Sveriges nationalparker

1. att värna om skyddad natur och
2. att visa upp den för allmänheten.

Arbetet bygger på tre ledord: *naturupplevelser, kvalitet och kunskap*.

Genom att locka fler människor till Sveriges nationalparker kan besökarna inspireras till att vilja lära sig mer om naturen och förhoppningsvis berättar de om sina upplevelser för vänner och bekanta. Genom att erbjuda besökare att delta i organiserade aktiviteter ges de möjlighet att uppleva nationalparken med kunniga guider som förmedlar områdets natur- och kulturvärden på ett säkert och inspirerande sätt. När medvetenheten ökar om hur sevärda och unika Sveriges nationalparker verkligen är, så innebär det i förlängningen att fler och fler tycker att naturvård är viktigt.

Vi vill alltså:

1. Öka antalet besök till Sveriges nationalparker, och genom det även:
2. öka människors kunskap om naturen samt
3. öka opinionen för betydelsen av naturvård.

Sveriges nationalparker varumärke finns för att *skapa berikande upplevelser i Sveriges mest sevärda natur – för alla, idag och imorgon*. Utöver naturen

i Sveriges Nationalparker tillförs dessutom kunskap, information och service och på så vis förstärks hela upplevelsen. Tillgänglighet till naturen är en bärande del och det vi gör sker med stor hänsyn till miljön.

Sveriges nationalparkers gemensamma målbild är att *vi ska vara den mest populära naturattraktionen i Europa, genom världsledande pedagogik i naturen.*

Med världsledande pedagogik leder vi vägen genom naturen och gör vistelsen full av aha-upplevelser för besökare på alla nivåer. Att vi på ett intresseväckande sätt delar med oss av vår kunskap, före, under och efter besöket gör naturupplevelsen ännu mer spännande och underhållande.

LÄS MER HÄR:

Varumärkesboken En populärversion av varumärkesstrategin.

Varumärkesstrategin En fördjupning i den varumärkesutveckling som ligger till grund för Sveriges nationalparkers gemensamma identitet.

Bilaga logotyper Här finns detaljerade riktlinjer för användandet av logotyper för Sveriges nationalparker.

Parter:

Naturvårdsverket, organisationsnummer: 202100-1975

XX, organisationsnummer 000000-0000, nedan kallad Förvaltaren.

Förutsättning:

XX ingår avtalet som förvaltare av Nationalparkerna enligt 3 § nationalparksförordningen (1987:938).

De separata avtal som Förvaltare tecknar med Aktör omfattar inte frågor om produktsäkerhet. I dessa delar hänvisas istället till tillämplig lagstiftning (bl.a. produktsäkerhetslagen [2004:451]), tillämpliga föreskrifter, allmänna råd, vägledningar samt tillämpliga branschöverenskommelser.

1. Användning av logotyp

1.1 Förvaltaren för nationalparkerna får genom detta avtal rätten att använda logotypen för Sveriges nationalparker och logotypen *i samarbete med xxx nationalpark* (nummer x i bilagan till denna överenskommelse) som Naturvårdsverket tillhandahåller. Logotyperna får användas i samband med de uppdrag Förvaltaren har i nationalparken. Förvaltaren har också möjlighet i sin tur överlåta nyttjanderätten till *logotypen i samarbete med xxx nationalpark* till en Aktör som anordnar arrangeman eller bedriver verksamhet i eller i anslutning till nationalparken.

1.2 Förvaltaren ska använda den avtalsmall som Naturvårdsverket har tagit fram då logotypen för nationalparken vidareöverläts till en Aktör.

1.3 När Aktören genomför ett arrangemang eller bedriver en verksamhet i nationalparken ska denna ha koppling till nationalparken

- visa hänsyn till naturen och till andra besökare samt
- vara i linje med varumärkets ledord; *naturupplevelser, kvalitet och kunskap*.

Arrangemanget eller verksamheten bör i möjligaste mån uppfylla kraven för relevanta miljömärkningar. Alternativt kan Aktören på annat sätt visa att denne tar relevanta miljöhänsyn i verksamheten.

1.4 Förvaltaren kan godkänna att en Aktör, som genom avtal med Förvaltaren har fått rätt att använda logotypen för nationalparken, använder logotyp på produkter som denne säljer eller på annat sätt tillhandahåller. Dessa produkter ska ha en koppling till nationalparken och ska vara i linje med varumärkets ledord; *naturupplevelser, kvalitet och kunskap*. Produkten bör i möjligaste mån uppfylla kraven för relevanta miljömärkningar. Alternativt kan Aktören på annat sätt visa att produkten är tillverkad i enlighet med relevanta miljöhänsyn.

1.5 Om det kommer till Naturvårdsverkets kännedom att en Aktör har använt logotypen på en produkt som strider mot villkoren i 1.4 kan Naturvårdsverket kräva att Förvaltaren tar tillbaka sitt godkännande att använda logotypen på produkten.

1.6 Vare sig Förvaltaren eller Aktören ska betala för användningen av logotypen.

2. Utformning av logotypen

2.1 Logotypen ska utformas enligt gällande version av basmanualen för Sveriges nationalparker. Den senaste versionen av denna finns tillgänglig på Naturvårdsverkets hemsida.

2.2 Om Naturvårdsverket ändrar utformningen av logotypen ska Naturvårdsverket informera Förvaltaren som ska använda den senare versionen i sin verksamhet.

2.3 Förvaltaren ska i sin tur informera de Aktörer som fått rätt att använda logotypen för nationalparken om ändringar i utformningen av logotypen som Naturvårdsverket bestämt.

3. Uppsägning av avtal med Aktör

3.1 Om Förvaltaren får reda på att Aktören har brutit mot lag, förordning eller nationalparksföreskrifter ska Förvaltaren utreda förhållandena och därefter meddela Naturvårdsverket. Om Naturvårdsverket bedömer att det är fråga om brott som påverkar förtroendet för Aktören som innehavare av rätten att använda logotypen kan Naturvårdsverket kräva att Förvaltaren säger upp avtalet med Aktören med omedelbar verkan.

3.2 Om de arrangemang eller den verksamhet som Aktören bedriver eller de produkter som Aktören tillhandahåller med koppling till nationalparken inte uppfyller samtliga av de krav som ställs i 1.3 respektive 1.4 kan Förvaltaren

säga upp avtalet med omedelbar verkan om dessa brister skulle skada varumärket. Sådan uppsägning ska ske skriftligen och Förvaltaren ska meddela Naturvårdsverket utan dröjsmål.

4. Ändring av avtalsvillkor

Naturvårdsverket har rätt att ändra eller göra tillägg i dessa avtalsvillkor. Sådan ändring eller sådant tillägg ska meddelas Förvaltaren senast en (1) månad före det att ändringen träder i kraft. Villkorsändringar eller tillägg som sker på grund av myndighets beslut eller ändrad lagstiftning träder i kraft med omedelbar verkan.

5. Giltighetstid

Överenskommelsen gäller i 5 år från och med dag månad år.

6. Underskrifter

Avtalet har upprättats i två likalydande exemplar av vilka parterna har tagit var sitt.

Ort, datum

Ort, datum

För Naturvårdsverket

För Länsstyrelsen i Norrbottens län

Namn Efternamn

Namn Efternamn

Del 2

AVTAL

Referensnr:

Nyttjanderättsavtal, varumärket för xxx nationalpark

Inledning

Sveriges nationalparker är en viktig del av den svenska naturvården och representerar de mest skyddsvärda landskapstyperna som finns i landet. Nationalparkerna är naturvårdens flaggskepp. Varumärket Sveriges nationalparker ägs av Naturvårdsverket och används av Naturvårdsverket och nationalparksförvaltarna gemensamt.

Sveriges nationalparker har en gemensam identitet och en del av den gemensamma identiteten är den *gemensamma logotypen*.

Aktörer i en nationalpark kan ges rätten att använda respektive nationalparks logotyp: *i samarbete med xx nationalpark*. För de olika parkernas logotyper, se bilagan till detta avtal.

Det finns två syften med arbetet med varumärket Sveriges nationalparker

1. att värna om skyddad natur och
2. att visa upp den för allmänheten.

Arbetet bygger på tre ledord: *naturupplevelser, kvalitet och kunskap*.

Genom att locka fler människor till Sveriges nationalparker kan besökarna inspireras till att vilja lära sig mer om naturen och förhoppningsvis berättar de om sina upplevelser för vänner och bekanta. Genom att erbjuda besökare att delta i organiserade aktiviteter ges de möjlighet att uppleva nationalparken med kunniga guider som förmedlar områdets natur- och kulturvärden på ett säkert och inspirerande sätt. När medvetenheten ökar om hur sevärda och unika Sveriges nationalparker verkligen är, så innebär det i förlängningen att fler och fler tycker att naturvård är viktigt.

Vi vill alltså:

1. öka antalet besök till Sveriges nationalparker, och genom det även:
2. öka människors kunskap om naturen samt
3. öka opinionen för betydelsen av naturvård.

Sveriges nationalparker varumärke finns för att *skapa berikande upplevelser i Sveriges mest sevärda natur – för alla, idag och imorgon*. Utöver naturen i Sveriges Nationalparker tillförs dessutom kunskap, information och service och på så vis förstärks hela upplevelsen. Tillgänglighet till naturen är en bärande del och det vi gör sker med stor hänsyn till miljön.

Sveriges nationalparker gemensamma målbild är att *vi ska vara den mest populära naturattraktionen i Europa, genom världsledande pedagogik i naturen*.

Med världsledande pedagogik leder vi vägen genom naturen och gör vistelsen full av aha-upplevelser för besökare på alla nivåer. Att vi på ett intresseväckande sätt delar med oss av vår kunskap, före, under och efter besöket gör naturupplevelsen ännu mer spännande och underhållande.

LÄS MER HÄR:

Varumärkesboken En populärversion av varumärkesstrategin.

Varumärkesstrategin En fördjupning i den varumärkesutveckling som ligger till grund för Sveriges nationalparker gemensamma identitet.

Bilaga logotyper Här finns detaljerade riktlinjer för användandet av logotyper för Sveriges nationalparker.

Parter:

Länsstyrelsen i Norrbottens län, organisationsnummer 000000-0000, nedan kallad Förvaltaren

Friluftslivsupplevelser AB, organisationsnummer 000000-0000, nedan kallad Aktören

Förutsättning:

Länsstyrelsen ingår avtalet som förvaltare av Abisko Nationalpark enligt 3 § nationalparksförordningen (1987:938). Naturvårdsverket har genom separat avtal med Förvaltaren gett Förvaltaren rätt att använda logotypen för Sveriges nationalparker och logotypen *i samarbete med xxx nationalpark* i samband med uppdrag som Förvaltaren har i nationalparken. Naturvårdsverket har också gett Förvaltaren möjlighet att i sin tur överlåta nyttjanderätten till logotypen *i samarbete med xxx nationalpark* till en Aktör som anordnar aktiviteter i eller i anslutning till nationalparken. Detta avtal reglerar en sådan vidareöverlåtelse.

Detta avtal omfattar inte frågor om produktsäkerhet. I dessa delar hänvisas istället till tillämplig lagstiftning (bl.a. produktsäkerhetslagen [2004:451]), tillämpliga föreskrifter, allmänna råd, vägledningar samt branschöverenskommelser.

7. Användning av logotypen

1.1 Aktören får genom detta avtal rätten att använda logotypen *i samarbete med Abisko nationalpark* (nummer x i bilagan till detta avtal) i samband med den verksamhet Aktören bedriver/de arrangemang som Aktören anordnar i anslutning till Abisko nationalpark.

1.2 Aktören har inte rätt att i sin tur överlåta nyttjanderätten till logotypen.

1.3 Aktören får använda logotypen vid kommunikation, t.ex. genom webbplats eller annonser, om arrangemang/verksamhet som har koppling till nationalparken. Arrangemangen/verksamheten får inte stå i strid med hänsyn till naturen eller andra besökare och ska förmedla varumärkets ledord; *naturupplevelser, kvalitet och kunskap*. Arrangemanget /verksamheten bör i möjligaste mån uppfylla kraven för relevanta miljömärkningar. Alternativt kan Aktören på annat sätt visa att denne tar relevanta miljöhänsyn i verksamheten.

1.4 Aktören har rätt att använda logotypen för nationalparken på produkter som har koppling till nationalparken och som är i linje med varumärkets ledord; *naturupplevelser, kvalitet och kunskap*. Produkten bör i möjligaste mån uppfylla kraven för relevanta miljömärkningar. Alternativt kan Aktören på annat sätt visa att produkten är tillverkad i enlighet med relevanta miljöhänsyn. Innan produkterna tillhandahålls ska Förvaltaren godkänna dessa.

1.5 På förfrågan från Förvaltaren ska Aktören redovisa på vilket sätt arrangemangen bedrivits enligt/verksamheten bedrivits enligt/produkterna uppfyller varumärkets värden.

1.6 Aktören ska inte betala för användning av logotypen enligt 1.3 och 1.4.

8. Utformning av logotypen

2.1 Logotypen ska utformas enligt gällande version av basmanualen för Sveriges nationalparker. Den senaste versionen av denna finns tillgänglig på Naturvårdsverkets hemsida.

2.2 Om Naturvårdsverket ändrar utformningen av logotypen ska Förvaltaren informera Aktören om dessa ändringar. Aktören ska därefter använda den senare versionen i sin verksamhet.

2.3 Förvaltaren ska i sin tur informera de Aktörer som fått rätt att använda logotypen för nationalparken om ändringar i utformningen av logotypen som Naturvårdsverket bestämt.

9. Förtida uppsägning av avtal med Aktör

3.1 Om Aktören bryter mot lag, förordning eller nationalparksföreskrifter kommer Förvaltaren utreda förhållandena och därefter meddela Naturvårdsverket. Om Naturvårdsverket bedömer att det är fråga om brott som påverkar förtroendet för Aktören som innehavare av rätten att använda logotypen, kan Naturvårdsverket kräva att Förvaltaren säger upp avtalet med Aktören med omedelbar verkan. Sådan uppsägning ska ske skriftligen.

3.2 Om de aktiviteter/den verksamhet som Aktören bedriver eller de produkter som Aktören tillhandahåller med koppling till nationalparken inte uppfyller samtliga av de krav som ställs i 1.3 och 1.4 kan Förvaltaren säga upp avtalet med omedelbar verkan om dessa brister skulle skada varumärket. Sådan uppsägning ska ske skriftligen.

10. Ändring av avtalsvillkor

Förvaltaren har rätt att ändra eller göra tillägg i dessa avtalsvillkor. Sådan ändring eller sådant tillägg ska meddelas Aktören senast en (1) månad före det att ändringen träder i kraft. Villkorsändringar eller tillägg som sker på grund av myndighets beslut eller ändrad lagstiftning träder i kraft med omedelbar verkan.

11. Avtalstid

Avtalet gäller i 3 år från dag månad år. Uppsägning av avtalet ska ske skriftligen senast 6 månader innan avtalet upphör att gälla. Om avtalet inte sägs upp förlängs det med 1 år i taget.

12. Underskrifter

Avtalet har upprättats i två likalydande exemplar av vilka parterna har tagit var sitt.

Ort, datum

Ort, datum

För Länsstyrelsen i Norrbottens län

För Friluftslivsupplevelser AB

Namn Efternamn

Namn Efternamn

9.6 Friluftslivsmål och miljömål

Sveriges riksdag har antagit mål för miljöns kvalitet och syftet med de 16 miljö kvalitetsmålen är att nå en miljömässigt hållbar utveckling på lång sikt.

Miljö kvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som ska nås, medan preciseringarna av miljö kvalitetsmålen förtydligar dem och används i uppföljningen av målen. Åtta av Sveriges totalt sexton miljö kvalitetsmål innehåller preciseringar som berör friluftsliv. Målen för friluftspolitikerna finns presenterade i Regeringens skrivelse 2012/13:51, motsvarande de tio punkterna i det övergripande målet för friluftslivspolitikerna i propositionen Framtidens friluftsliv (prop. 2009/10:238). Som ett stöd i genomförandet av friluftslivsmålen anges ett antal preciseringar som också utgör ett underlag för mätbarhet och uppföljning. Ett viktigt syfte med friluftslivsmålen och preci-

seringarna av dem är att de ska vara vägledande för arbetet med friluftslivsfrågor på alla nivåer i samhället.¹²⁵

9.6.1 Preciseringar avseende friluftsliv i miljö kvalitetsmålen

Levande sjöar och vattendrag

- Strandmiljöer, sjöar och vattendrags värden för fritidsfiske, badliv, båt- och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

- Havs-, kust- och skärgårdslandskapens värden för fritidsfiske, badliv, båt- och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Myllrande våtmarker

- Våtmarkernas värde för friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Levande skogar

- Skogens värden för friluftslivet är värnade och bibehållna.

Ett rikt odlingslandskap

- Odlingslandskapets värden för friluftslivet är värnade och bibehållna samt tillgängliga för människor.

Storslagen fjällmiljö

- Fjällmiljöers värden för friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

God bebyggd miljö

- Det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet.

Ett rikt växt- och djurliv

- Tätortsnära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden värnas och bibehålls samt är tillgänglig för människan.

¹²⁵ Naturvårdsverket 2014 Rapport 6480. Uppföljning av friluftsliv – Förslag till en samlad uppföljning av friluftsliv inom miljömålssystemet och friluftslivsmålen.

9.6.2 Mål i friluftslivspolitiken

1. Tillgänglig natur för alla

Ett mål för friluftslivspolitiken bör vara att naturen ska vara tillgänglig för alla. Detta bör innebära följande: Möjligheten att vistas i och njuta av natur och kulturlandskapet är stor och människors olika behov är tillgodosedda. Områden med god tillgänglighet finns utpekade, är kända och uppskattade och förvaltas långsiktigt. Tillgänglighet har hög prioritet inom planering, information och förvaltning av natur- och kulturlandskapet samt andra områden av betydelse för friluftslivet.

Preciseringar:

- Tillgänglighet till natur- och kulturlandskapet är tillgodosedd inom långsiktig samhällsplanering, förvaltning och skötsel samt fysiska åtgärder, kommunikation, information, vägledning och kunskapsspridning.
- Utpekade områden med god tillgänglighet är kända, används och uppskattas av besökare.
- Attraktivt och tillgängligt natur- och kulturlandskap medverkar till ökad användning, bättre hälsa och livskvalitet.
- Andelen kommuner och länsstyrelser som arbetar med naturvägledning ökar kontinuerligt.

2. Starkt engagemang och samverkan

Ett mål för friluftslivspolitiken bör vara ett starkt engagemang och samverkan där personligt och ideellt engagemang står i centrum. Organisationerna bör i högre grad än idag samverka. Ökad samverkan kan bidra till att fler människor ägnar sig oftare åt friluftsliv. Det bör även finnas etablerade strukturer för dialog och samordning av friluftslivet lokalt, regionalt och nationellt.

Preciseringar:

- Andelen kommuner i Sverige som har lokala friluftsråd eller liknande ökar kontinuerligt.
- Länsstyrelserna eller någon annan regional huvudman samordnar arbetet med friluftsliv regionalt och vägleder kommunerna.
- Det finns ett etablerat nätverk för friluftsliv mellan statliga myndigheter och myndigheterna samverkar med de ideella friluftorganisationerna, de kommersiella aktörerna, kommunerna och markägarna i syfte att tillgängliggöra svenskt natur- och kulturlandskap.
- Människors utevistelse i natur- och kulturlandskapet ökar.

3. Allemansrätten

Ett mål för friluftslivspolitiken bör vara att allemansrätten är grunden för friluftslivet. Målet bör innebära att allemansrätten värnas och allmänhet, markägare, föreningar och företag har god kunskap om allemansrätten.

Preciseringar:

- De regler och den tillsyn som förtydligar allemansrätten tillämpas effektivt. Syftet är att allemansrätten ska vara fortsatt stark.
- Allmänhetens, markägares, föreningars, företags och myndigheters kunskap om allemansrätten och dess möjligheter och begränsningar är god.
- Dialog med bland annat intresseorganisationer, markägare, företag och myndigheter om allemansrätten genomförs för att öka kunskapen, ge större förståelse och finna lösningsmodeller om intressekonflikter eller konflikter uppstår när det gäller allemansrättsrelaterade frågor.

4. Tillgång till natur för friluftsliv

Ett mål för friluftslivspolitikerna bör vara att det finns tillgång till natur för friluftslivet. Detta bör innebära att samhällsplanering och markanvändning tar hänsyn till friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur- och kulturlandskap.

Preciseringar:

- Antalet områden av lokalt, regionalt och nationellt intresse för friluftsliv som är kända och kartlagda med värdebeskrivningar ökar.
- Andelen översiktsplaner som behandlar och visar tillgången till natur- och kulturlandskap med olika upplevelsevärden i hela kommunen ökar och uppdateras kontinuerligt.
- Friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur- och kulturlandskap säkerställs genom hållbart brukande, fysisk planering och bevarande.
- Modeller för att lösa eventuella målkonflikter mellan olika intressen är etablerade.

5. Attraktiv tätortsnära natur

Ett mål för friluftslivspolitikerna bör vara att det finns attraktiv tätortsnära natur för friluftslivet. Målet bör innebära att befolkningen har tillgång till grönområden och ett tätortsnära landskap med höga friluftsliv-, natur- och kulturmiljövärden.

Preciseringar:

- Tillgången till sådant tätortsnära natur- och kulturlandskap som är attraktivt för friluftslivet, ökar genom bevarande, utveckling och nyskapande.
- Närheten till och inom tätortsnära natur- och kulturlandskap ökar genom vägar, stigar, vandringsleder, cykelvägar, ridvägar och kollektivtrafik samt genom information om dessa möjligheter.
- Andelen av det tätortsnära natur- och kulturlandskapets kvaliteter och upplevelsevärden som är bevarade och utvecklas genom strategisk planering, förvaltning, dialog och skötsel ökar.

6. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling

Ett mål för friluftslivspolitikerna bör vara att bidra till en hållbar landsbygdsutveckling och regional tillväxt i alla delar av landet. Detta bör innebära att friluftsliv samt natur- och kulturturism bidrar till att stärka den lokala och regionala attraktiviteten, medverkar till en stark och hållbar utveckling och regional tillväxt. Natur- och kulturturism bör uppmärksammas och prioriteras som strategiska verksamheter inom besöksnäringen. Upplevelserna bör kännetecknas av hållbarhet, kvalitet, värdeskapande, tillgänglighet och säkerhet.

Preciseringar:

- Fler företag i alla delar av landet, i städer såväl som på landsbygden, utvecklar marknaden för natur- och kulturturism.
- Natur- och kulturturismen har fortsatt organiserat sig och utvecklat framgångsrika metoder för hållbara upplevelser och ett samarbete med turistnäringens övriga aktörer och markägare.
- Infrastruktur och kommunikationer av olika slag fungerar väl och skapar god tillgänglighet för turistnäringen och dess besökare.
- Modeller för samverkan och dialog mellan exempelvis turistföretag och markägare är etablerade och genomförs.
- Kunskap om kvalitets- och hållbarhetsfrågor hos turistföretagen ökar.

7. Skyddade områden som resurs för friluftslivet

Ett mål för friluftslivspolitikerna bör vara att skyddade områden är en resurs för friluftslivet. Målet bör innebära att skyddade områden med värden för friluftslivet skapar goda förutsättningar för utevistelse genom förvaltning och skötsel som främjar friluftsliv och rekreation.

Preciseringar:

- Alla nya beslut om naturreservat eller nationalparker har föreskrifter som inte är onödigt ingripande när det gäller friluftsliv och organiserad verksamhet.
- Skyddade områden, som är utsedda som särskilt besöksintressanta, har föreskrifter och skötselplaner som uppdaterats när det gäller friluftsliv och organiserad verksamhet.
- Riktlinjer och metoder för zoneringsplanering som planeringsverktyg för friluftsliv inom skyddade områden finns och används i samtliga län samt i kommuner med lämpliga områden.
- Antalet skyddade områden vars syfte är att främja friluftsliv ökar kontinuerligt.
- Områden som skyddas utan stöd av miljöbalken eller på frivillig väg och som bedöms ha betydelse för friluftslivet bör i dialog med berörda markägare uppmärksammas.

8. Ett rikt friluftsliv i skolan

Ett mål för friluftslivspolitikerna bör vara ett rikt friluftsliv i skolan. Detta bör innebära att förskolor, förskoleklasser, grundskolor och motsvarande skolformer samt fritidshem bedriver friluftslivsverksamhet och undervisning om förutsättningar för god miljö och hållbar utveckling i enlighet med verksamheternas styrdokument. Barn och elever bör ges goda möjligheter att vistas utomhus.

Preciseringar:

Barn och elever inom förskola, skola och fritidshem;

- ges goda möjligheter till friluftsliv och utomhusvistelse,
- får kunskaper om förutsättningar för en god miljö och hållbar utveckling, och
- att hänsyn tas till individens förutsättningar och behov att få tillgång till ett rikt friluftsliv.’

9. Friluftsliv för god folkhälsa

Ett mål för friluftslivet bör vara att skapa goda förutsättningar för att människor kan vara regelbundet fysiskt aktiva i natur- och kulturlandskapet. Målet bör innebära att evidensbaserade kunskaper om insatser som skapar förutsättningar för friluftsliv och främjar hälsa sammanställs och sprids till kommuner, landsting, ideella organisationer och andra berörda aktörer.

Preciseringar:

- Genomförandet av effektiva insatser följs upp i kommuner. Det följs också upp hur samverkan mellan kommuner (t.ex. folkhälsosamordnare), landsting (till exempel samordnare för FaR – Fysisk aktivitet på recept) och den ideella sektorn skapar förutsättningar för fler människor att bli eller förbli fysiskt aktiva genom friluftsliv.
- Evidensbaserade indikatorer som belyser sambandet mellan friluftsmiljöer och hälsa etableras.
- Utifrån aktuell forskning sammanställs kunskaper om effektiva metoder och insatser som främjar vistelser i friluftsmiljöer och hälsa. Dessa sprids till kommuner, landsting, ideella organisationer och andra berörda aktörer.
- Antalet kommuner som uppnår kriterierna fastställda för Sveriges friluftskommun ökar.

10. God kunskap om friluftslivet

Ett mål för friluftslivspolitikerna bör vara att det finns god kunskap om friluftslivet. Målet bör innebära att det finns etablerad forskning och statistikinsamling kring friluftsliv som utgår från ämnesfältets bredd och mångvetenskapliga karaktär, är långsiktig över tiden och bygger på behoven hos friluftslivets aktörer. Myndigheter, organisationer, kommuner, markägare och företag bör

ha god kunskap om och kompetens i frågor om friluftsliv, landskapets utformning, hållbart nyttjande och natur- och kulturturism.

Preciseringar:

- Forskning om friluftsliv stöds på ett sätt som tillvaratar ämnets bredd, skapar bra möjligheter till finansiering och utveckling. En nationell nätverksorganisation är etablerad, angelägna forskningsområden är identifierade och en nationell forskarskola är inrättad.
- Forskning om friluftsliv uppfattas som en attraktiv karriärväg och svensk friluftsforskning står sig väl internationellt.
- Statistik om friluftslivet finns och är utformad för att motsvara samhällets behov. Statistiska centralbyråns ULF-undersökning (undersökning om levnadsförhållanden) och myndigheternas statistikinsamling har utvecklats för att passa de nya friluftslivspolitiska ambitionerna.
- Berörda myndigheter, organisationer, markägare, kommuner och företag har god kunskap och kompetens i frågor om friluftsliv, landskapets utformning, hållbart nyttjande och natur- och kulturturism omfattande hela friluftslivspolitikens bredd.
- Forskningsresultat och statistik om friluftsliv kommuniceras aktivt och sätts in i ett större sammanhang. Som framgår av ovanstående är antalet preciseringar i friluftslivsmålen betydligt fler och mer mångfacetterade än de åtta preciseringarna om friluftsliv i miljö kvalitetsmålen. Flera av de centrala begrepp om friluftsliv som finns i miljö kvalitetsmålen preciseringar (värden som värnas och bibehålls, närhet, kvalitet och tillgänglighet) återfinns också i friluftslivsmålen, men ofta uttryckta genom andra, snarlika formuleringar. Därutöver tillkommer flera preciseringar som inte primärt omfattas av skrivningarna i miljö kvalitetsmålen.¹²⁶

¹²⁶ Naturvårdsverket 2014 Rapport 6480. Uppföljning av friluftsliv – Förslag till en samlad uppföljning av friluftsliv inom miljömålssystemet och friluftslivsmålen.

Organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur

RAPPORT 6686

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6686-4
ISSN 0282-7298

Vägledning för förvaltare

Denna vägledning har tagits fram i syfte att främja en hållbar utveckling av organiserat friluftsliv och naturturism i skyddad natur. Med stöd av vägledningen kan en förvaltare ge organisationer, naturturismföretag, utbildare och andra intresserade enhetlig information. Det bidrar till att olika arrangörer får en tydligare bild av vad som förväntas av verksamheter som bedrivs i skyddade områden. Förvaltaren får genom dialog och samverkan med aktörerna också en uppfattning om var, när och hur organiserade verksamheter planeras och genomförs. På så sätt kan förvaltaren anpassa informationen utifrån varje enskilt områdes förutsättningar, känslighet och besöksstryck.

